

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Πτυχιακή Εργασία

**Θέμα: «Ασαμπλάζ - κατασκευές από
άχρηστα υλικά και εικαστικές
δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο»**

**Φοιτήτρια: Παπαϊωάννου Δέσποινα
Αρ. Μητρώου :0203111**

**Υπεύθυνος Καθηγητής: Α. Μαγουλιώτης
Β' Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κ. Μιχαλοπούλου**

Βόλος 2007

**Στην οικογένειά μου
που μου συμπαραστέκεται...**

4.5. Συμπεράσματα.....	σελ.45
5. Σχεδιασμός και εφαρμογές δραστηριοτήτων.....	σελ.48
5.1. Στόχοι και ερευνητικές υποθέσεις των δραστηριοτήτων.....	σελ.48
5.2. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή της έρευνας.....	σελ.48
5.3. Σχεδιασμός- πορεία και αποτελέσματα δραστηριοτήτων στις έξι εφαρμογές	σελ.49
5.4. Πρώτη δραστηριότητα.....	σελ.50
5.4.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας.....	σελ.50
5.4.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της πρώτης δραστηριότητας.....	σελ.52
5.4.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : Παιδικός Σταθμός Γ. Δήμου.....	σελ.53
5.4.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο:1 ^ο νηπιαγωγείο Διμηνίου.....	σελ.54
5.5 Δεύτερη δραστηριότητα.....	σελ.56
5.5.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας.....	σελ.56
5.5.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της δεύτερης δραστηριότητας.....	σελ.59
5.5.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : 19 ^ο Νηπιαγωγείο Βόλο..	σελ.60
5.5.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο : 13 ^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας.....	σελ.61
5.6. Τρίτη δραστηριότητα.....	σελ.62

5.6.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας.....	σελ.62
5.6.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της τρίτης δραστηριότητας.....	σελ.63
5.6.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : Παιδικός Σταθμός «Η παρεούλα μας».....	σελ.64
5.6.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο : 4 ^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας.....	σελ.65
5.7. Αποτελέσματα και αξιολόγηση όλων των δραστηριοτήτων..	σελ.67
5.8. Συγκριτικά αποτελέσματα.....	σελ.68
5.8.1. Πρώτη δραστηριότητα.....	σελ.68
5.8.2. Δεύτερη δραστηριότητα.....	σελ.69
5.8.3. Τρίτη δραστηριότητα.....	σελ.70
6. Γενικά συμπεράσματα.....	σελ.71
Βιβλιογραφία.....	σελ.75
Παράρτημα.....	σελ.77
Ερωτηματολόγιο.....	σελ.78
Οδηγός Παρατήρησης δραστηριοτήτων.....	σελ.82
Φωτογραφικό υλικό.....	σελ.83

Εισαγωγή

Οι Εικαστικές τέχνες, αποτελούσαν και αποτελούν σε όλες τις εκδηλώσεις το σημείο επικοινωνίας που αγγίζει βαθιά τα συναισθήματά μας ως δημιουργών και ως θεατών. Ως τέχνες των εικόνων είναι σημαντικές μορφές έκφρασης του ανθρώπου. Δίνουν νέες διαστάσεις στην πραγματικότητα. Βοηθούν να ξεφύγει ο άνθρωπος από το άγχος και την ανία και ανοίγει το δρόμο για το όνειρο. Γιατί το όνειρο και το όραμα που έχουν τόσο πολύ ανάγκη ο κάθε άνθρωπος και όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η εικαστική αγωγή είναι απαραίτητη γιατί ο μαθητής μέσα από την τέχνη μαθαίνει για τον εαυτό του, ιδιαίτερα όταν η διαδικασία του επιτρέπει να θέτει ερωτήματα και να επιλύει προβλήματα.

Στην προσχολική ηλικία, στο δημοτικό, ακόμα και αργότερα, τα παιδιά ασχολούνται με την εικαστική έκφραση για να εξωτερικεύσουν τις σκέψεις τους και τα συναισθηματά τους, να βιώσουν τη χαρά της δημιουργίας, να χρησιμοποιήσουν τη δημιουργία τους ως επικοινωνιακό μέσο, να εκτονώσουν την κινητικότητά τους και να γνωρίσουν τον κόσμο.

Επίσης η εκτίμηση για την παιδική εικαστική δημιουργία έχει διατυπωθεί από μεγάλους καλλιτέχνες του περασμένου αιώνα. Γι' αυτό πολλοί καλλιτέχνες, έχουν επηρεαστεί από τις παιδικές εικαστικές αντιλήψεις όπως: ο Πικάσο, ο Ματίς, ο Μιρό, ο Σανγκάλ κ.α. Προσέγγισαν την παιδική δημιουργικότητα και έμαθαν πολλά από αυτήν. Χρησιμοποίησαν τα μορφοπλαστικά στοιχεία που χρησιμοποιούν τα παιδιά, τον τρόπο που σκέφτονται και εκφράζονται και το πώς αντιμετωπίζουν την έννοια της δημιουργικότητας γενικά. Εκτίμησαν τη διαδικασία της δημιουργίας και τη σχέση της με το αποτέλεσμα, τον αυθορμητισμό στην έκφραση και το ότι η δημιουργία μπορεί να είναι απλώς ένα παιχνίδι.

Από μικρή έδειξα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις τέχνες . Αυτό το ενδιαφέρον μου έγινε μεγαλύτερο στο Πανεπιστήμιο , καθώς εκεί είχα την ευκαιρία και το χρόνο να ασχοληθώ περισσότερο με αυτές αφού στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης , στο οποίο φοίτησα , τα μαθήματα που αφορούν γενικά τις τέχνες είναι αρκετά . Μου δόθηκε η ευκαιρία να έρθω σε επαφή με πολλές μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική , η γλυπτική , οι κατασκευές και άλλα , που με βοήθησαν να καταλάβω ακόμη περισσότερο την προσφορά των τεχνών στον άνθρωπο. Αποφάσισα λοιπόν, με τη συνεχή καθοδήγηση του κ. Μαγουλιώτη και έχοντας λάβει υπόψη όλα τα παραπάνω να ασχοληθώ με την παρούσα εργασία. Μια έρευνα σχετική με τις εικαστικές τέχνες

στο χώρο του νηπιαγωγείου και συγκεκριμένα ασχολήθηκα με την τεχνική του ασαμπλάζ και τις κατασκευές από άχρηστα υλικά εφαρμόζοντας δραστηριότητες στο χώρο του νηπιαγωγείου.

Στόχος, λοιπόν, της εργασίας μας είναι να οργανώσουμε δραστηριότητες για να φέρουμε τα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε επαφή με άχρηστα υλικά και η αξιοποίηση αυτών σε εικαστικές δημιουργίες- ασαμπλάζ- κατασκευές. Και η προσέγγιση αυτή να γίνει μέσω διαφόρων μεθόδων, όπως με έργα καταξιωμένων εικαστικών καλλιτεχνών (π.χ. Πικάσο) και λογοτεχνών (π.χ. Μαρία Καραγιάννη- Τόλκα).

Η εργασία αποτελείται από το θεωρητικό και το εμπειρικό μέρος. Το Θεωρητικό χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Στο θεωρητικό μέρος αναλύονται στο πρώτο κεφάλαιο οι Εικαστικές τέχνες και συγκεκριμένα η τεχνική του κολάζ και του ασαμπλάζ, ο καλλιτέχνης Πάμπλο Πικάσο και οι τρόποι και μέθοδοι προσέγγισης έργων τέχνης. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τις εικαστικές τέχνες στην εκπαίδευση όπου αναφέρονται οι απόψεις των παιδαγωγών για τις Εικαστικές τέχνες, τα εικαστικά στο χώρο του νηπιαγωγείου και οι δομές διαδικασίες εικαστικής δημιουργίας όπως είναι τα στάδια δημιουργίας, το αποτέλεσμα της δημιουργίας τα γενικά κριτήρια αξιολόγησης και τα κριτήρια αξιολόγησης παιδικών έργων. Τέλος το τρίτο κεφάλαιο αφορά τα Εικαστικά και τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών.

Το εμπειρικό μέρος περιλαμβάνει δύο έρευνες. Η πρώτη έρευνα αποτελείται από ένα ερωτηματολόγιο, που απευθύνεται στις νηπιαγωγούς, με ερωτήσεις που αφορούν τις εικαστικές δραστηριότητες, τα υλικά τις τεχνικές, τους καλλιτέχνες, και κατά πόσο τους συνδέουν με τις δραστηριότητες, που εφαρμόζουν στο χώρο του νηπιαγωγείου. Η δεύτερη έρευνα είναι συνέχεια της προηγούμενης και περιλαμβάνει το σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλων δραστηριοτήτων εμπνευσμένες από τη τεχνική του ασαμπλάζ –κατασκευές με άχρηστα υλικά.

Και στις δύο έρευνες παρουσιάζεται η μεθοδολογία, τα αποτελέσματα, η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων προκειμένου να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα. Στο τέλος της εργασίας υπάρχει η βιβλιογραφία και το παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο της πρώτης έρευνας, τον οδηγό παρατήρησης για τις δραστηριότητες της δεύτερης έρευνας και φωτογραφικό υλικό με έργα των παιδιών που έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους βοήθησαν για να ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη έρευνα. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή

κ. Μαγουλιώτη Απόστολο, Επίκουρο Καθηγητή του Παιδαγωγικού τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την καθοδήγηση και τη βοήθεια που μου προσέφερε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Όπως, επίσης ευχαριστώ και την κυρία Μιχαλοπούλου Κατερίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τις πολύτιμες υποδείξεις στην εργασία μου.

Πολλά ευχαριστώ στις νηπιαγωγούς των νηπιαγωγείων που πραγματοποίησα την έρευνα και δέχτηκαν να συνεργαστούν μαζί μου και φυσικά το πιο μεγάλο ευχαριστώ το οφείλω «στους μικρούς καλλιτέχνες», που συνεργάστηκαν με μεγάλη προθυμία!!!

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ τόσο στην οικογένειά μου όσο και στους φίλους μου, που με ενθάρρυναν και βοήθησαν ο καθένας με τον τρόπο του προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα έρευνα.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Εικαστικές τέχνες

1. 1. Γενικά

Οι εικαστικές τέχνες εμφανίζουν έργα, που απεικονίζουν πραγματικούς ή φανταστικούς κόσμους και τα έργα αυτά πραγματοποιούνται με το πλάσιμο διαφόρων υλικών. Τα έργα των εικαστικών τεχνών δεν περιορίζονται μόνο στην μετάφραση της γνωστής πραγματικότητας, αλλά και στη δημιουργία μιας άλλης αντίληψης. Επίσης οι καλλιτέχνες δημιουργούν ανάλογα με τη διάθεσή τους και τις αισθητικές προτιμήσεις. Γι' αυτό οι εικαστικές τέχνες είναι προϊόντα της παρατήρησης και της φαντασίας (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002).

Οι εικαστικές τέχνες διακρίνονται: στην τέχνη της γλυπτικής, στην τέχνη της ζωγραφικής, στην τέχνη της χαρακτηριστικής και στην τέχνη του σχεδίου, η οποία θεωρείται η βάση όλων των άλλων τεχνών.

Η τέχνη του *Σχεδίου* είναι: η αρχή των εικαστικών τεχνών, το πρώτο έναυσμα της εικαστικής δημιουργίας, της σύνθεσης των σημείων, γραμμών, όγκων, χρωμάτων

Η τέχνη της *Γλυπτικής* είναι η τέχνη του όγκου, των τριών πραγματικών διαστάσεων. Γλυπτική σημαίνει τη λάξευση, τη χάραξη, το πλάσιμο της ύλης, τη σύνθεση υλικών με στόχο τη μεταμόρφωση σε μια μορφή ή την κατασκευή ενός έργου.

Η *Ζωγραφική* είναι η τέχνη του χρώματος τα δε έργα εμφανίζονται σε δισδιάστατες επιφάνειες

Η *Χαρακτική* είναι η τέχνη όπου οι εικόνες σχεδιάζονται - χαράσσονται πάνω σε μία επιφάνεια, που στη συνέχεια μελανώνεται και από εκεί τυπώνονται συνήθως σε ειδικά χαρτιά.

1.2. Τεχνικές του κολάζ και του ασαμπλάζ

Σύγχρονοι καλλιτέχνες όπως ο Πικάσο, απελευθερωμένοι από τη χρήση παραδοσιακών υλικών και μέσων πειραματίστηκαν και πειραματίζονται με υλικά που προέρχονται από το σύγχρονο φυσικό και αστικό περιβάλλον. Με υλικά ευτελή και καθημερινά διερευνούν ποικίλες νέες τεχνικές και τα μορφοποιούν σε νέες δημιουργίες. Μέσα σ' αυτές τις εφαρμογές γεννιούνται διάφορες τεχνικές όπως:

α. Το κολλάζ που είναι μια τεχνική της ζωγραφικής και εννοούμε την παράσταση μιας μορφής ή εικόνας με την επικόλληση διάφορων υλικών» (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2000, σελ. 18).

Το κολλάζ ήταν μια έξυπνη ιδέα του Ισπανού Πάμπλο Πικάσο και το Γάλλου Ζορζ Μπρακ. Ήταν οι πρώτοι που συνδύασαν τη ζωγραφική με το κολλάζ.

«Γύρω στο 1912, άρχισε μια αντίστροφη πορεία προς την ανασύνθεση των πραγμάτων, ο Συνθετικός Κυβισμός. Ξεκίνησε ως μια υποσυνείδητη αντίδραση των πρωτεργατών του Αναλυτικού Κυβισμού, που ανασυνθέτοντας προοδευτικά την ορατή πραγματικότητα την είχαν κάνει δυσανάγνωστη. Λίγες γραμμές και μερικά σπαράγματα της αρχικής φόρμας του αντικειμένου, δεν ήταν παρά τα πιστοποιητικά του αδιέξοδου, αλλά και το υλικό για ένα νέο ξεκίνημα.

Κάποια στιγμή ο Πικάσο πήρε μερικά αναγνωρίσιμα θραύσματα αντικειμένων- μερικές χορδές βιολιού, ένα τμήμα καρέκλας, ένα απόσπασμα παρτιτούρας- και τα ζωγράφησε ρεαλιστικά διαμορφώνοντας τον πυρήνα μιας δυσδιάστατης σύνθεσης. Ακολούθησε η πιστή μίμηση λέξεων από εφημερίδες, ταπετσαρίας, μαρμάρου και άλλων υλικών, ώσπου τέθηκε το ερώτημα, γιατί να ζωγραφίζεται ένα αντικείμενο ή μέρος του- η εφημερίδα, το τραπουλόχαρτο, το σπιρτόκουτο, ο καπλαμάς- και να μην ενσωματώνεται αυτούσιο στον πίνακα ως αντιπροσωπευτικό στοιχείο της απλής πραγματικότητας που ο Αναλυτικός Κυβισμός είχε επιχειρήσει να καταστρέψει. Έτσι γεννήθηκε η τεχνική του κολλάζ, μια καινοτομία που συνδέθηκε άμεσα με τον Συνθετικό Κυβισμό. Το πρώτο επικολημένο στοιχείο σε κυβιστικό πίνακα είναι ένα κομμάτι μουσαμά που μιμείται την ψάθα της καρέκλας σε μια *Νεκρή φύση* (Συλλογή του καλλιτέχνη) του Πικάσο από τις αρχές του 1912. Το πλαίσιο του οβάλ πίνακα είναι από σχοινί» (ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, 1993, σελ.170-200).

Από το 1907, ο Πικάσο και ο Μπρακ, που ζωγράφιζαν μαζί στο Παρίσι, έψαχναν τρόπους δημιουργίας παίζοντας με τα αντικείμενα (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87). Ξεκίνησαν να ανακατεύουν το λάδι με άμμο, στάχτη ή πριονίδι, με στόχο να ανεβάσουν το δείκτη υλικότητας της ζωγραφικής επιφάνειας. Μετά τις τυπογραφικές παρεμβάσεις ερχόταν αυτή η προσθήκη, που θα την ακολουθούσε το κολλάζ. (ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, 1993, σελ.170-200).

«Ο Μπρακ χρησιμοποίησε το κολλάζ μόνο σε σχέδια- όχι απαραίτητα σε χαρτί αλλά και σε μεγάλες επιφάνειες μουσαμά. Ο Πικάσο λιγότερο πειθαρχικός, δεν έκανε διάκριση. Στη *Νεκρή φύση με βιολί και φρούτα* (1913, Φιλαδέλφεια, Museum of

Art) ο Πικάσο επικολλά κομμένα χαρτιά (papier colle) που απεικονίζουν μήλα. Αυτά που προεξέχουν δεν είναι τα μήλα αλλά τα χαρτιά πάνω στα οποία είναι τυπωμένα μήλα. Στο ίδιο έργο μεγάλο μέρος κατέχουν αποκόμματα από εφημερίδες, που όμως δηλώνουν τη δική τους και μόνο παρουσία, τίποτε πέρα απ' αυτό.

Το καλύτερο ίσως παράδειγμα αυτοπαρουσίασης του αντικειμένου το έδωσε ο Γκρις στο *Νιπτήρα* (1912, Παρίσι, Συλλογή De Noailles), με την ενσωμάτωση ενός κομματιού καθρέπτη, δίνοντας και την εξήγησή: «Τις επιφάνειες μπορεί κανείς να τις αναπαραστήσει και τους όγκους να τους ερμηνεύσει σ' έναν πίνακα, αλλά τι να κάνει με τον καθρέπτη που η επιφάνειά του αλλάζει διαρκώς και αντανακλά ακόμη και το θεατή; Δε γίνεται τίποτα άλλο από το να κολλήσει ένα πραγματικό κομμάτι».

Ο Μπρακ γράφει ότι, «Το papier colle μου έδωσε τη δυνατότητα να διαχωρίσω το καθαρό χρώμα από τη φόρμα και να δω ότι ήταν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Αυτό ήταν η μεγάλη αποκάλυψη. Χρώμα και φόρμα ενεργούν ταυτόχρονα, αν και το ένα τίποτε δεν έχει να κάνει με το άλλο». Τα καινούρια στοιχεία –άμμος, πριονίδι, καπλαμάς- τον βοήθησαν να ερευνήσει την επίδραση της υφής του υλικού στο χρώμα, το οποίο άλλωστε, δειλά το 1911 και πολύ πιο τολμηρά από το πρώτο εξάμηνο του 1912, ξαναβρήκε τη σπουδαιότητά του στον Συνθετικό Κυβισμό. (ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, 1993, σελ.170-200).

Η ιδιαιτερότητα του papier colle στον Μπρακ συνίσταται στο ότι ενώ συχνά απεικονίζει αντικείμενα, πάντα επιτελεί μια ζωγραφική και συνθετική λειτουργία. Ο αυτοπεριορισμός του καλλιτέχνη κυρίως σε αποκόμματα εφημερίδας και στη μίμηση επένδυσης ξύλου είναι επίσης αξιοσημείωτος.

Το κολλάζ αποδείχθηκε πραγματικά λίθος για την ομοιογένεια και τον υπερπροσωπικό χαρακτήρα του Κυβισμού, γιατί τοποθέτησε τους πρωταγωνιστές του μπροστά στη δυνατότητα νέων επιλογών και αποφάσεων. (ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, 1993, σελ.170-200).

β. Ασαμπλάζ. Η τεχνική του κολλάζ αρχικά περιορίστηκε στο πεδίο της ζωγραφικής. Σύντομα όμως επεκτάθηκε και στη γλυπτική. Ο Πικάσο κατασκεύασε μερικές τρισδιάστατες νεκρές φύσεις, μ' ένα συνονθύλευμα από μικροπράγματα του ατελιέ και του καφενείου. (ΡΗΝΤ, 1978, σελ. 110)

«Πολύ γρήγορα άρχισαν να κολλάνε αντικείμενα και στη γλυπτική. Οι γλύπτες, που τις πιο πολλές φορές ήταν και ζωγράφοι, συναρμολογούσαν διάφορα αληθινά αντικείμενα, τα οποία γίνονται αγνώριστα, γιατί τώρα παριστάνουν κάτι διαφορετικό. Οι κατασκευές αυτές ονομάστηκαν ασαμπλάζ» (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ.

87-88). Η πρώτη κατασκευή που έκανε ο Πικάσο ήταν η εξής: πήρε το τιμόνι και τη σέλα ενός ποδηλάτου και έφτιαξε το κεφάλι ενός ταύρου.

Με το πέρασμα των χρόνων όλο και περισσότεροι καλλιτέχνες δημιουργούν έργα τέχνης με τους πιο περίεργους τρόπους. Ο Γερμανός Κουρτ Σβίτερς έφτιαχνε κολλάζ και κατασκευές με σπασμένα γυαλιά, τενεκέδες, σύρματα, καρφιά, ξύλα, κουρέλια, εισιτήρια, γραμματόσημα, παλιούς καταλόγους και ένα σωρό άλλα.(ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87-88). Χρησιμοποίησε ακόμη και το περιεχόμενο της σταχτοθήκης του και του καλάθιού των αγρήστων για να φτιάξει τα γλυπτά του και τους πίνακές του.(PHNT, 1978, σελ. 155)

Ο Μαρξ Ερνστ, που ζωγράφιζε ονειρικά, έγραψε «φανερά» ποιήματα. Τα ποιήματα αυτά δεν ήταν γραμμένα με λέξεις, αλλά εικονογραφημένα με κομμάτια παλιών εφημερίδων και εικόνες βιβλίων. (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87-88).

Ο Αρπ έκοβε χρωματιστά χαρτιά, τα άφηνε να πέσουν κάτω και να δημιουργήσουν τυχαία κολλάζ.(ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87-88). Ο ίδιος έφτιαχνε κολλάζ ή κατασκευές με τίτλους όπως *Τετράγωνα Ταξινομημένα σύμφωνα με το Νόμο της Τύχης* και *Αντικείμενα Ταξινομημένα σύμφωνα με το Νόμο της Τύχης*.(PHNT, 1978, σελ. 158).

Οι Ποπ Αρτ καλλιτέχνες, στην Αγγλία και την Αμερική, που ζωγράφιζαν την ευχάριστη και διασκεδαστική ζωή των μεγάλων πόλεων, κολλούσαν στους μουσαμάδες φωτογραφίες, έτοιμες εικόνες από τα κόμικς ή τις πολύχρωμες αφίσες των διαφημίσεων». (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87-88)

Ο Ντυσάν έφτιαχνε κατασκευές με τα πιο αταίριαστα υλικά. Ο Πικαμπία έφτιαχνε παράξενες μηχανές για να κοροϊδέψει την επιστήμη. Οι Ντανταϊστές ζωγράφοι ήταν έτοιμοι να φτιάξουν πίνακες ακόμη και από σκουπίδια. (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 87-88)

1.3. Ο καλλιτέχνης Πάμπλο Πικάσο

Όπως προαναφέρθηκε ο δημιουργός του κολλάζ και του ασαμπλάζ ήταν ο Ισπανός ζωγράφος Πάμπλο Πικάσο (Pablo Picasso), ο οποίος γεννήθηκε στην Μάλαγα της Ισπανίας στις 25 Οκτωβρίου του 1881 και πέθανε στο Μουζέν της Γαλλίας στις 8 Απριλίου του 1973. Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες του 20^{ου} αιώνα και δημιουργός (μαζί με τον Ζωρζ Μπράκ) του

Κυβισμού. Εκτός από ζωγράφος ήταν και γλύπτης, χαράκτης, κεραμιστής και σκηνογράφος.

Έμαθε να σχεδιάζει και να ζωγραφίζει από τον πατέρα του, που ήταν έφορος μουσείου και καλλιτέχνης και δίδασκε σχέδιο. Το 1895 μετακομίζει στη Βαρκελώνη και φοιτά στη σχολή Καλών Τεχνών σε ηλικία 14 χρονών. Το 1897 φοιτά στη Βασιλική Ακαδημία του Σαν Φερνάντο στη Μαδρίτη και περνάει με άριστα όλες τις εξετάσεις στο σχέδιο. Το 1901 μετακομίζει στο Παρίσι και αρχίζει η Γαλάζια Περίοδος της ζωγραφικής του, που θα κρατήσει ως το 1905. Ένα χρόνο μετά αρχίζει η Ροζ Περίοδος. Συναντά Τον Ανρί Ματίς και τον Χουάν Γκρι.. Το 1907-19014 γνωρίζεται με τον Ζορζ Μπρακ και ξεκινούν μαζί τη μεγάλη περιπέτεια το Κυβισμού. Ζωγραφίζουν αντικείμενα παρά ανθρώπους και ανακαλύπτουν το κολλάζ. Το 1907 ζωγραφίζει τον πίνακα «Οι Δεσποινίδες της Αβινιόν», το πρώτο κυβιστικό έργο, επηρεασμένο από τις αφρικάνικες μάσκες. Το 1917 πηγαίνει στη ρώμη και σχεδιάζει σκηνικά και κοστούμια για το μπαλέτο Παρέλαση που σκηνοθετεί ο Ρώσος χορογράφος Σεργκέι Ντιαγκίλεφ. Παντρεύεται τη χορεύτρια Όλγα Κόλκοβα. Ζει στο Παρίσι με τη γυναίκα του και το γιό τους Πωλ. Τα έργα του είναι φωτεινά αλλά ζωγραφίζει και γυμνά. Επηρεάζεται από τον υπερρεαλισμό αλλά δεν συμμετέχει στο κίνημα, Τα έργα του γίνονται πιο βίαια. Το 1929-35 γνωρίζεται και συζεί με τη Μαρί Τερέζ Βάλτερ. Κάνουν μια κόρη, τη Μάγια. Ο Πικάσο γράφει ποιήματα και κατασκευάζει μεταλλικά γλυπτά. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μετακομίζει στη Νότια Γαλλία και αποκτά τον Κλώντ με την καινούρια σύντροφο του, Φρανσουάζ. Δημιουργεί πολλά έργα κεραμικής. Το 1949 γεννιέται η κόρη του Παλόμα. Το 1955-60 εγκαθίσταται στις Κάννες με τη νέα σύζυγο, τη Ζακλίν. Δημιουργεί γλυπτά με πρωτότυπα υλικά και αντιγράφει με το δικό του τρόπο έργα μεγάλων καλλιτεχνών. Όταν γίνεται 80 χρονών όλος ο κόσμος γιορτάζει τα γενέθλιά του και τον επισκέπτονται διανοούμενοι απ' όλο τον κόσμο. Δεν σταματά να βρίσκει νέους τρόπους έκφρασης. Κάνει άπειρες εκθέσεις έργων του σ' όλο τον κόσμο και δουλεύει ασταμάτητα μέχρι το θάνατό του (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 133).

Χαρακτηριστική είναι η φράση του Πικάσο : **«Παλιά ζωγράφιζα όπως ο Ραφαήλ, μου χρειάστηκε μια ζωή για να μάθω να ζωγραφίζω όπως τα παιδιά»** (ΓΡΟΣΔΟΣ, 1998, σελ. 8).

1.4. Τρόποι και μέθοδοι προσέγγισης έργων τέχνης

Υπάρχουν ποικίλοι τρόποι για να παρουσιάσουμε ένα έργο τέχνης στα παιδιά, μέσα από το οποίο θα γνωρίσουν , την τεχνική, τα χρώματα, τα υλικά από τα οποία φτιάχτηκε και φυσικά τον καλλιτέχνη που το έφτιαξε. Η κ. Σταματοπούλου προτείνει τους εξής τρόπους (ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, 1986, σελ 157-159) :

A. Να απευθύνουμε διαφορετικές ερωτήσεις στα παιδιά όπως:

- Ποιος πιστεύετε ότι έφτιαξε αυτό το έργο;
- Πως πιστεύεται ότι το έφτιαξε ή τι υλικά χρησιμοποίησε;
- Τι χρώματα βλέπετε σε αυτό το έργο;
- Σας αρέσει; Τι σας αρέσει περισσότερο και τι όχι;
- Σας θυμίζει κάτι ή τι σας έρχεται στο νου όταν το βλέπετε;

B. Να οργανώσουμε θεματικά τα έργα τέχνης, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να εξοικειωθούν και να παίξουν με τις διάφορες θεματικές ενότητες.

Γ. Πριν δείξουμε ένα έργο τέχνης, να μιλήσουμε στα παιδιά για τον καλλιτέχνη, παρουσιάζοντας τον μέσα από μια ιστορία ή δείχνοντας και μαθαίνοντας την τεχνική του.

2.Εικαστικές τέχνες και εκπαίδευση

2.1. Γενικά

Όπως είναι γνωστό οι εικαστικές τέχνες παρουσιάζουν μεγάλη παιδαγωγική αξία, καθώς οδηγούν το νήπιο στην αδέσμευτη πνευματική λειτουργία και την ελεύθερη έκφρασή του. Με τον τρόπο αυτό κάνουν το νήπιο δημιουργικό και κοινωνικό, γιατί αποτελούν ένα θαυμάσιο μέσο επικοινωνίας και επαφής με άλλους ανθρώπους (ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1982, σελ. 11).

Η σημασία των εικαστικών τεχνών στο νηπιαγωγείο, στην παλαιότερη παιδαγωγική ήταν να καλλιεργήσουν καλαισθητικό συναίσθημα, την αγάπη των μαθητών προς το ωραίο, την ωραιότητα της φύσης και τη δημιουργικότητα του πνεύματος.

Οι εικαστικές τέχνες στο χώρο του σύγχρονου νηπιαγωγείου δεν αποτελούν μια καλλιτεχνική αγωγή του νηπίου, ούτε μια έκφραση καλλιτεχνικών μαθημάτων

μέσα στην αγωγή τους, αλλά την ίδια την αγωγή «δια μέσου» της τέχνης, δηλαδή την αληθινή αγωγή (ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1982, σελ. 11).

2.2 . Εικαστικές τέχνες και απόψεις παιδαγωγών

Στο νηπιαγωγείο εισήγαγε πρώτος τις εικαστικές δραστηριότητες ο Γερμανός παιδαγωγός Friedrich Froebel. Ήταν ο πρώτος που έγραψε για την προσχολική αγωγή και διαμόρφωσε μεθόδους για εφαρμογή στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου. Πίστευε ότι «όλη η πνευματική εξέλιξη του νηπίου συνδέεται άμεσα με τις χειρονακτικές-εικαστικές δραστηριότητες και γι' αυτό έδινε έμφαση στην εποπτική διδασκαλία και την αυτενέργεια των παιδιών, τονίζοντας ιδιαίτερα τα σχήματα, τα χρώματα, τα οπτικά και κινητικά αισθήματα» (ΚΟΦΦΑΣ,1989, σελ. 236).

Ο Froebel συγκαταλέγεται στους πατέρες του «σχολείου εργασίας». Περίφημες είναι οι σειρές Παιχνιδιών- Δώρων, καθώς και οι χειρονακτικές εργασίες του, με τις οποίες αποσκοπούσε να παροτρύνει τα νήπια για δημιουργικές δραστηριότητες, για έκφραση των σκέψεων και για εμπέδωση των γνώσεών τους (ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ- ΒΑΛΗΝΑΚΗ, 1981, σελ. 100-103).

Είναι ο εισηγητής των νηπιαγωγείων, τα οποία ονόμασε παιδικούς κήπους. Πίστευε ότι στο σχολείο πρέπει να επικρατεί μία κατάσταση που να μην είναι ούτε χαλαρή, αλλά ούτε και αυστηρή. Θεωρούσε ότι εκτός από τις παραδοσιακές γνώσεις τα παιδιά πρέπει να ξέρουν κέντημα, ζωγραφική, μουσική και κολλάζ. Το σύστημα αυτό εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο και στην Ελλάδα το έφερε η Αικατερίνη Λασκαρίδου, η οποία ίδρυσε και το πρώτο νηπιαγωγείο στη χώρα μας (HOUSSAYE, 2000, σελ. 77-84).

Οι σπουδαιότερες από τις εικαστικές εργασίες, λοιπόν, που καθιερώθηκαν από τον Froebel στο νηπιαγωγείο είναι: η πλαστική, η υφαντική, το κέντημα, η κολλητική, οι χειροτεχνίες με διπλωματική και άλλες πολλές (HOUSSAYE, 2000, σελ. 77-84).

Η Maria Montessori, Ιταλίδα γιατρός και διδάκτορας της Ιατρικής και της Παιδαγωγικής, ασχολήθηκε συστηματικά με την αγωγή και την ομαλή εξέλιξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, όταν ασχολήθηκε πρώτη φορά ως γιατρός και ιδιαίτερα με καθυστερημένα παιδιά. Έτσι μελέτησε και γνώρισε το σύστημα αγωγής καθυστερημένων παιδιών. Μ' αυτό τον τρόπο διαπίστωσε ότι, για να βοηθήσουμε τα παιδιά πρέπει να συνεργαστεί η Ιατρική με την Παιδαγωγική. Η παιδαγωγική μέθοδος

της Montessori βασίζεται, στις επιστημονικές αρχές, στις οποίες εμφανίζεται η επίδραση των αντιλήψεων του Pestalozzi, του Rousseau και του Froebel.

Η μέθοδος της συνιστά ήρεμη, ομαλή και ελεύθερη εξέλιξη του νηπίου μέσα σ' ένα περιβάλλον που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού (ΚΟΦΦΑΣ, 1989, σελ. 239-240). Τοποθετεί το δάσκαλο σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με το υλικό διδασκαλίας και το παιδί. Το υλικό είναι κατάλληλο και ειδικό για την αγωγή κάθε αίσθησης και κάθε αισθητήριου οργάνου, αλλά ταυτόχρονα « και για τη γύμναση των μυών και την ανάπτυξη της ευφυΐας, των κοινωνικών συναισθημάτων και της ηθικής βούλησης» (ΚΟΦΦΑΣ, 1989, σελ. 241).

Είναι αρνητική απέναντι στη διδασκαλία του σχεδίου, στο παιδί και προτείνει έναν έμμεσο τρόπο, «αφήνοντας το παιδί ελεύθερο στη μυστηριώδη και εξαγνιστική εργασία της δημιουργίας των αντικειμένων, σύμφωνα με τα δικά του συναισθήματα» (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 65). Η καλύτερη προετοιμασία για το σχέδιο είναι η καλλιέργεια των ματιών, η εξάσκηση των χεριών και η ευαισθητοποίηση της ψυχής, η οποία πρέπει να είναι γεμάτη συναισθήματα.

Για το λόγο αυτό απορρίπτει τις εργασίες του Froebel (κεντητή, κοπή, περαστή κλπ). Τις θεωρεί βλαβερές, «γιατί το παιδί στην ηλικία αυτή δεν έχει αρκετά ανεπτυγμένους τους προσαρμοστές μυς του ματιού και έτσι, εισάγει την πλαστική και ιδιαίτερα την αγγειοπλαστική με μια κοινωνική χρησιμότητα, όπως ακριβώς τη συνέλαβε ο ανθρώπινος νους στα πρώτα σχέδιά του, καθώς και την αρχιτεκτονική, όπου τα παιδιά κατασκευάζουν τούβλα για να χτίσουν σπιτάκια στον κήπο» (ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ- ΒΑΛΗΝΑΚΗ, 1981, σελ. 101-102).

Για τον Pestalozzi, η Παιδαγωγική είναι πάνω απ' όλες τις απόψεις, κίνηση. Σαν αρχή της δραστηριότητας, θεωρεί ότι το παιδί πρέπει να βρίσκεται πάντα σε κατάσταση δράσης, πρωτοβουλίας και δημιουργίας (HOUSSAYE, 2000, σελ. 55-56). Πιστεύει ότι η σκέψη του παιδιού αρχίζει να λειτουργεί μέσω των αισθήσεων, οι οποίες το καθοδηγούν στη μάθηση και στην κρίση. Προτείνει δραστηριότητες μέσα από τις οποίες το παιδί μαθαίνει να χρησιμοποιεί τα χέρια και τα μάτια του και αναπτύσσει την αισθητική σκέψη (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 65).

Θεωρεί ότι τα Εικαστικά είναι ένα απαραίτητο μέσο αγωγής και πρέπει να υπάρχουν στα σχολεία (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 65).

Η μέθοδος Pestalozzi βασιζόταν σε πέντε αρχές:

Η αρχή της εποπτείας: Το παιδί γνωρίζει τον κόσμο μέσα από τις αισθήσεις και πρέπει να ζήσει κάποιες εμπειρίες για να τον μάθει.

Η αρχή της στοιχειώδους απλοποίησης: Δεν υπάρχει λόγος το παιδί να καταβάλλει όλες του τις προσπάθειες για να καταλάβει κάτι σύνθετο. Πρέπει μέσα από την απλοποίηση να καταλάβει καθετί το σύνθετο.

Η αρχή της ολοκλήρωσης: Σκοπός της αγωγής είναι το παιδί μέσα από γνώσεις και ικανότητες να αναπτύξει όλες του τις δεξιότητες. Έτσι η εκπαίδευση πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του παιδιού, για να αναπτύξει το παιδί στο έπακρο τις δυνατότητές του.

Η αρχή της δραστηριότητας: Το παιδί δεν μαθαίνει με τρόπο θεωρητικό.

Η αρχή της αυτενέργειας: Σημαίνει ότι το παιδί παίρνει πρωτοβουλίες, είναι υπεύθυνο για αυτά που κάνει. Μόνο μέσα από την αρχή αυτή μπορούν να δημιουργηθούν ικανοί πολίτες και όχι παθητικά πλάσματα.

Προϋπόθεση όμως όλων των παραπάνω είναι η κατάρτιση των εκπαιδευτικών (HOUSSAYE, 2000, σελ. 55-56).

Ο Decroly επιδιώκει την ολική ανάπτυξη του παιδιού, τόσο στον πνευματικό και κοινωνικό τομέα, όσο και στον συναισθηματικό και καλλιτεχνικό τομέα. Η παρατήρηση και ο συσχετισμός ωθούν το παιδί προς την έκφραση και την ερμηνεία της σκέψης του (HOUSSAYE, 2000, σελ. 181). Οι χειρονακτικές εργασίες στο σχολείο του Decroly είναι χρήσιμες, καθώς το παιδί μπορεί να δει αμέσως τη χρησιμότητά τους, χρησιμοποιήσιμες αφού τα παιδιά μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν σε οποιαδήποτε στιγμή, τακτικές, γίνονται κάθε στιγμή, και ευκαιριακές καθώς εξαρτώνται από την εποχή ή την ανάγκη.

Τα κυριότερα είδη των χειρονακτικών εργασιών είναι η χειροτεχνία, η ξυλουργική, το πλέξιμο και το ράψιμο, η καλαθοπλεκτική, η υφαντική, τα ανάγλυφα-ξυλοπλαστική-πυρογραφία και το τυπογραφείο. Όσον αφορά την πλαστική και την ιχνογραφία, θεωρεί ότι η πλαστική προηγείται της ιχνογραφίας και ότι είναι αυθόρμητη. Υποστηρίζει την ελεύθερη πλαστική και ιχνογραφία. «Το παιδί εκφράζει ό, τι του αρέσει, όπως του αρέσει» (ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ- ΒΑΛΗΝΑΚΗ, 1981, σελ. 160-161).

Το παιδαγωγικό υλικό που χρησιμοποιούσε ο Decroly ήταν αυτοσχέδιο, φτιαγμένο από τα παιδιά. Η πορεία που εφάρμοσε ακολουθούσε τρία στάδια:

- Παρατήρηση: Ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των παιδιών.
- Εμβάθυνση σε χώρο και χρόνο: Το παιδί συνδυάζει τα δεδομένα της παρατήρησης με ότι άλλο ξέρει.

Έκφραση: Σύμφωνα με αυτό τα παιδιά εκφράζουν με οποιοδήποτε εκφραστικό μέσο ξέρουν, όπως χορός, ζωγραφική κ.α. τις γνώσεις που ήδη κατέχουν (HOUSSAYE, 2000, σελ. 172-182).

Για τα Εικαστικά μίλησε και ο Ferriere , ο οποίος θεωρεί «τις δραστηριότητες των Εικαστικών ως αυτές που αναπτύσσουν την παρατήρηση, την κρίση, τον νοητικό συνειρμό, τη φαντασία, την ειλκρίνεια, ευνοούν τον συντονισμό των ψυχικών δυνάμεων, κινητοποιούν όλες τις αισθήσεις, τα όργανα και τις λειτουργίες του σώματος και κεντρίζουν το εφευρετικό πνεύμα. Το παιδί αποκτά σιγουριά και αυτοσυνείδηση. Ακόμη η ενασχόληση με τα εικαστικά ευνοεί τη συνεργασία» (Ferriere 1922) .

Ο Read υποστηρίζει ότι, μέσω των Εικαστικών, τα παιδιά δημιουργούν εικόνες, χρησιμοποιώντας γραμμές, σχήματα, χρώματα κ.α. Μέσω της δημιουργίας εικόνων, αναπτύσσουν την ικανότητά τους να αναπαριστούν πράγματα, να διευρύνουν την αντιληπτική τους ικανότητα και εξασκούν την παρατηρητικότητα τους (Read 1958).

Ο Arnheim πιστεύει πως τα Εικαστικά αναπτύσσουν τα παιδιά ψυχικά και πνευματικά και τους προσφέρουν αυτοπεποίθηση. Κάνοντας σχέδια εξασκούν την όρασή τους. Μέσα από τη ζωγραφική και τις κατασκευές μαθαίνουν να παρατηρούν και αποκτούν γνώσεις. Όπως επίσης, μπορούν να παρατηρούν την εξέλιξη και την πρόοδό τους.

Τέλος ο DeCharms αναφέρει ότι τα Εικαστικά βοηθούν τα παιδιά ώστε να ικανοποιούνται (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 36).

2.3. Τα εικαστικά στο χώρο του νηπιαγωγείου

«Η εικαστική έκφραση, καθώς και η έκφραση μέσω άλλων μορφών τέχνης (κίνηση, δραματοποίηση), επιτρέπει στα παιδιά να επικοινωνήσουν αμεσότερα και

πολλές φορές αποτελεσματικότερα απ' ότι με το λόγο» (ΥΠΕΠΘ, Οδηγός Νηπιαγωγού, σελ. 290).

Οι ποικίλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες των παιδιών στο νηπιαγωγείο, εκτός από την αφύπνιση και καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της αισθητικής τους ευαισθησίας, υποβοηθούν την ψυχοκινητική, συναισθηματική, κοινωνική και ηθική ανάπτυξη. Στηρίζονται λιγότερο ή περισσότερο σε μια νοητική διαδικασία, η οποία μέσω της συμβολικής λειτουργίας επιτρέπει στο νήπιο να εκφράζεται ελεύθερα και δημιουργικά» (ΚΟΦΦΑΣ, 1989, σελ. 60).

Τα νήπια μέσω των αισθητικών-καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων εκφράζονται πολύπλευρα και σφαιρικά. Αισθάνονται ιδιαίτερη χαρά, προβάλλουν τον εαυτό τους, υπερνικούν τις δυσκολίες, εκτονώνονται ψυχικά, εξωτερικεύουν τα συναισθήματα τους και γενικά αναπτύσσουν δημιουργική δραστηριότητα για την αυτοέκφραση και ανάπτυξή τους (ΥΠΕΠΘ., ΒΙΒΛΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, 1987, σελ. 149).

Κατά τις εικαστικές δραστηριότητες, «τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να γίνουν πιο ευαίσθητοι παρατηρητές της δουλειάς των διαφόρων καλλιτεχνών, να αποκτήσουν επιπλέον γνώσεις για τα σχέδια, τα χρώματα και άλλα οπτικά χαρακτηριστικά που θα τα βοηθήσουν στις δικές τους κατασκευές, να αυξήσουν την ικανότητα αναπαράστασής τους και τη φαντασία τους και να εξερευνήσουν, κατασκευάζοντας αναπαραστάσεις από τον πραγματικό κόσμο και από τη φαντασία τους» (ΝΤΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, 2002, σελ. 165).

Οι δραστηριότητες των Εικαστικών καλύπτουν πάγιες ανάγκες των παιδιών και αυτές είναι: Βιολογικές, Ψυχολογικές, Κοινωνικές ανάγκες (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 29-35).

2.4. Δομές διαδικασίες εικαστικής δημιουργίας

2.4.1. Τα στάδια δημιουργίας

Μια καλλιτεχνική δημιουργία δεν εμφανίζεται αυτόματα, παρά διανύει ή απαιτεί κάποιο χρόνο για να υλοποιηθεί, κατά τον οποίο περικλείονται μια σειρά από διαδικασίες απαραίτητες, για να οργανωθεί και να ολοκληρωθεί.

Ο Wallas και η Ξανθάκου υποστηρίζουν ότι η διαδικασία εικαστικής δημιουργίας ολοκληρώνεται σε τέσσερα στάδια: *της προετοιμασίας, της επώασης, της έμπνευσης της ιδέας και της αξιολόγησης* (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 48).

Η Τρίμη διαχωρίζει τα στάδια αυτά ως εξής (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 31): *α. Στο προκαταρκτικό στάδιο, β. Στο στάδιο του εμπλουτισμού, γ. Στο στάδιο παραγωγής έργου και δ. Στο στάδιο διαλογισμού/ στοχασμού.*

Οι διαδικασίες όμως δημιουργίας μπορεί να ακολουθήσουν και μια άλλη σειρά όπου η μία αναπτύσσεται μέσα στην άλλη όπως:

α. «Η φάση σύλληψης της ιδέας, μπορεί να αρχίζει από την στιγμή που ο δημιουργός συλλαμβάνει κάποια ιδέα ή εντοπίζει μια οπτική εικόνα ή σχηματίζει μια δική του φανταστική εικόνα ή δημιουργεί ένα «σύμβολο». Μπορεί να είναι μια τάση αυθόρμητη. Η πρώτη φάση της σύλληψης της ιδέας είναι κύριο σημείο, το έναυσμα, το οποίο διεγείρει την δημιουργικότητα του καλλιτέχνη.

β. Η φάση μεθόδευσης και εκτέλεσης της ιδέας. Από την σύλληψη μέχρι την εκτέλεση της ιδέας ο καλλιτέχνης διανύει μια φάση μεθόδευσης της ιδέας. Στη φάση αυτή ο καλλιτέχνης επεξεργάζεται την ιδέα ως προς τον τρόπο υλοποίησης, γι' αυτό σκέφτεται, σχεδιάζει, πειραματίζεται, ανιχνεύει υλικά ή τεχνικές ή άλλα στοιχεία τα οποία θα τον βοηθήσουν στο καλύτερο εικαστικό αποτέλεσμα. Άλλες φορές, η διαδικασία δημιουργικής έκφρασης αρκείται στον πειραματισμό και μόνο».

γ. Η φάση αξιολόγησης των αποτελεσμάτων, όπου η αξιολόγηση πραγματοποιείται με παρατηρήσεις, καταγραφές και εξέταση των έργων των παιδιών» (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ,- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, τόμος 3, τεύχος 1, 2002).

2.4.2. Το αποτέλεσμα της δημιουργίας

«Η πράξη της εικαστικής δημιουργίας καταλήγει σ' ένα αποτέλεσμα, ένα εικαστικό έργο. Το αποτέλεσμα της δημιουργίας, έρχεται στο τελικό στάδιο διαδικασίας της και είναι το ζητούμενο ή ένα σημείο αναφοράς για όλες τις προηγούμενες διαδικασίες» (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 48).

2.4.2.1 Γενικά κριτήρια αξιολόγησης

Ένα εικαστικό αποτέλεσμα, μπορούμε να το αξιολογήσουμε με τα ακόλουθα κριτήρια (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 48-49) :

α. Η ικανοποίηση του σκοπού, όπου το αποτέλεσμα χαρακτηρίζεται ως

- *Επαρκές*, όταν ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στις ανάγκες του ανθρώπου.
- *Κατάλληλο*, όταν αρμόζει σε κάποια ζητούμενη κατάσταση.
- *Χρήσιμο* όταν αποσκοπεί σε μια χρησιμότητα ή αρκείται σε μια ψυχική εκτόνωση.
- *Πολύτιμο*, όταν μπορεί να ικανοποιήσει μια ατομική ή ομαδική ανάγκη.

β. Η επεξεργασία και η σύνθεση, όπου το εικαστικό αποτέλεσμα χαρακτηρίζεται:

- *Ελκυστικό*, όταν προσελκύει το ενδιαφέρον του θεατή.
- *Κοιμωτό*, όταν είναι χαριτωμένο στην εμφάνιση, γοητευτικό και αισθητικά αποδεκτό.
- *Πολύπλοκο*, όταν περιέχει πολλά και πολύπλοκα στοιχεία.
- *Εκφραστικό*, όταν έγινε ένα μέσο για να εκδηλωθούν πνευματικά και ψυχικά στοιχεία.
- *Οργανικό*, όταν λειτουργεί ως ένα συγκροτημένο σύνολο.
- *Πλήρως επεξεργασμένο αποτέλεσμα*, όταν το προϊόν της δημιουργίας κρίνεται από την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση των σχετικών λεπτομερειών του.

γ. Ο νεοτερισμός του όπου το εικαστικό αποτέλεσμα μπορεί να χαρακτηρίζεται:

- *Γόνιμο*, γιατί εκφράστηκε μέσα από κάποια εικαστικά στοιχεία και υλικά.
- *Πρωτότυπο*, γιατί ήταν κάτι καινούριο στον καλλιτεχνικό χώρο
- *Μετασηματισμένο*, γιατί επέφερε μια νέα μεταβολή και αλλαγή θέασης της καλλιτεχνικής πραγματικότητας.

2.4.2.2. Κριτήρια αξιολόγησης παιδικών έργων

Δεν μπορούμε ωστόσο να αξιολογήσουμε το έργο ενός παιδιού με βάση τα παραπάνω κριτήρια.

«Η παιδική δημιουργικότητα δεν εκτιμάται μόνο με την ολοκλήρωση αλλά και κατά την πορεία. Ένα έργο παιδιού μπορεί να αξιολογηθεί από τις επίκτητες διαδικασίες μάθησης και από τη γενική συγκρότηση της προσωπικότητάς του. Από την επιλογή και τον προσωπικό τρόπο επεξεργασίας των υλικών, από τον χώρο εργασίας, από τον τρόπο ή το χώρο παρουσίασης του έργου».

Έτσι τα εικαστικά έργα των παιδιών μπορούν να αξιολογηθούν (ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, 2002, σελ. 49-50).:

- Για τον αποδοτικό ενθουσιασμό τους
- Για τη δημιουργική περιέργειά τους
- Για την αποκαλυπτική παρατηρητικότητα τους
- Για την πλούσια φαντασία τους
- Για την ευρηματική επινοητικότητά τους
- Για την ικανότητα σύνθεσής τους
- Για την εκδηλωτική πρωτοτυπία τους
- Για την μεγάλη επιμονή τους

3. Τα Εικαστικά και τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών

«Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης» (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 1).

Για το λόγο αυτό σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (ΔΕΠΠΣ), για το σχεδιασμό του οποίου λήφθηκαν υπόψη «η ατομικότητα του κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες του, οι κοινωνικές αξίες και τα προϊόντα του πολιτισμού μας, οι προσδοκίες των γονέων και κυρίως η ανάγκη να αποκτήσουν βαθμιαία τα παιδιά τα απαραίτητα εφόδια, γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις, ώστε να μπορέσουν να ζήσουν δημιουργικά και ευτυχισμένα στον κόσμο» (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 1).

Ορισμένες από τις βασικές αρχές του ΔΕΠΠΣ είναι (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 2):

- Να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας.
- Να προσαρμόζεται με ευελιξία στις ανάγκες, στις ικανότητες και στις κλίσεις του κάθε παιδιού και να εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή όλων των παιδιών.
- Να βασίζεται στις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και να συνδέει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική στο σχολείο.
- Να ενιαιοποιεί τη γνώση, να προάγει τη διαθεματικότητα
- Να ενθαρρύνει την πρόσβαση σε ποικίλες πηγές της γνώσης

- Να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν και να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα με πολλούς τρόπους, όπως η ζωγραφική.
- Να ενσωματώνει όπου είναι δυνατόν την τεχνολογία.

Όλες οι παραπάνω αρχές μπορούν να επιτευχθούν μέσα από ποικίλες δραστηριότητες Δημιουργίας και Έκφρασης, όπως τα Εικαστικά. Οι δραστηριότητες των Εικαστικών «ενεργοποιούν τις φυσικές ικανότητες των παιδιών, συγκινούν, μαγεύουν, αφυπνίζουν την περιέργειά τους, κινητοποιούν τη φαντασία, ενθαρρύνουν την έκφραση, καλλιεργούν τη δημιουργικότητα και δίνουν ευκαιρίες για πειραματισμό με υλικά και τεχνικές» (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 5).

«Βασικός στόχος της συμμετοχής των παιδιών σε εικαστικές δραστηριότητες, είναι κυρίως η διαδικασία και όχι το αισθητικό αποτέλεσμα. Όλα τα παιδιά μπορούν να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν εικαστικά» (ΥΠΕΠΘ, Οδηγός Νηπιαγωγού, σελ. 290).

Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο, «τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή. Αναπτύσσουν ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική δημιουργία καθώς και επιθυμία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Παρατηρούν, πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, ερευνούν και χρησιμοποιούν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης. Ανακαλύπτουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Χρησιμοποιούν την τέχνη σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος» (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 5).

Οι στόχοι που εκπληρώνουν τα Εικαστικά σ' ένα κατάλληλα οργανωμένο και ελκυστικό περιβάλλον και με κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις αναφορικά με το παιδί είναι οι εξής (ΥΠΕΠΘ, 2002, σελ. 27-28):

Γενικοί διδακτικοί στόχοι:

Να έρθει σ' επαφή με τα έργα τέχνης και την καλλιτεχνική δημιουργία

Να εκφράσει τις ιδέες του με διαφορετικά μέσα και τρόπους.

Να αναπτύσσει τη φαντασία του και τη δημιουργικότητά του.

Να αρχίσει να διακρίνει το ωραίο στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης.

Ειδικότερα να δίνονται στο παιδί ευκαιρίες ώστε:

Να καλλιεργηθεί η οπτική αντίληψη.

Να παρατηρεί, να πειραματίζεται, να ερευνά, να χρησιμοποιεί τις εμπειρίες του ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργικής έκφρασης.

Να εξασκείται στη χρήση των υλικών και των διαφόρων τεχνικών, να αποκτά επιδεξιότητα και να ενθαρρύνεται στην παραγωγή έργων.

Να αρχίσει να κατανοεί ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και να υιοθετεί θετικές στάσεις προς τα έργα τέχνης.

Να καλλιεργεί την καλαισθησία του με την επαφή με έργα τέχνης ποικίλων μορφών και διαφορετικών πολιτισμών.

3. Με κατάλληλες δραστηριότητες επιδιώκεται το παιδί:

Να ερευνά να πειραματίζεται με διαφορετικά υλικά δημιουργώντας εικαστικά έργα.

Να εκφράζει ιδέες, εμπειρίες και συναισθήματα μέσα από τα έργα του.

Να αποκτά γνώσεις και πληροφορίες για τις εικαστικές τέχνες.

Να ανακαλύπτει ότι η τέχνη είναι σπουδαίος τρόπος έκφρασης.

Να χρησιμοποιεί κατάλληλο λεξιλόγιο, για να εκφράσει τις σκέψεις, τις απόψεις και τα συναισθήματά του για τα έργα της τέχνης.

Να χρησιμοποιεί την τέχνη για να συμπληρώσει άλλες δραστηριότητες.

Να αναγνωρίζει βασικά εικαστικά επαγγέλματα.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4. Εφαρμογή της έρευνας

4.1. Γενικά

Αρχικός στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσουμε τις δυνατότητες που προσφέρει το θεωρούμενο ως άχρηστο υλικό στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών, με την τεχνική του ασαμπλάζ. Για το λόγο αυτό αποφασίσαμε να οργανώσουμε κατάλληλες εικαστικές δραστηριότητες.

Πριν, όμως, το σχεδιασμό και την οργάνωση των δραστηριοτήτων, κρίναμε απαραίτητο να διερευνήσουμε κατά πόσο οι νηπιαγωγοί κάνουν χρήση του άχρηστου υλικού και φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με έργα καλλιτεχνών. Έτσι σχεδιάσαμε και δημιουργήσαμε ερωτηματολόγιο, σχετικό με τις εικαστικές δραστηριότητες.

Έχοντας, λοιπόν, ως βάση τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου, θα διαπιστώναμε τι συμβαίνει στα νηπιαγωγεία και με τον τρόπο αυτό θα περνούσαμε στη δεύτερη έρευνά μας, που αφορά την οργάνωση κατάλληλων δραστηριοτήτων.

4.2. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της πρώτης έρευνας (με το ερωτηματολόγιο) ήταν να δούμε τι υλικά χρησιμοποιούνται κατά τις εικαστικές δραστηριότητες στο χώρο των νηπιαγωγείων και πόσο τις συνδέουν με έργα καλλιτεχνών.

Ο σκοπός της δεύτερης έρευνας (με την εφαρμογή των δραστηριοτήτων) ήταν να δούμε κατά πόσο είναι εφικτό τα νήπια να διαπιστώσουν τις αξίες «των άχρηστων υλικών» και να τις αξιοποιήσουν χρησιμοποιώντας τα σε εικαστικές δημιουργίες.

4.3. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή της έρευνας

Μέθοδος

Η μέθοδος στην πρώτη έρευνα ήταν τα ερωτηματολόγια και η συμπλήρωσή τους από τις νηπιαγωγούς. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρεις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (έτη εργασίας, ερωτ. 2, ερωτ. 6.6), τρεις ερωτήσεις κλειστού τύπου (4, 6, 7)) και εννέα ερωτήσεις ημι-κλειστού τύπου (3, 5, 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.7). οι ερωτήσεις 1 και 2 είναι γενικές για τις εικαστικές δραστηριότητες και για τα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στις κατασκευές. Οι ερωτήσεις 3, 4, 6- 6.7 είναι ερωτήσεις σχετικές με έργα και καλλιτέχνες αν και κατά

πόσο οι νηπιαγωγοί τους συνδέουν με τις εικαστικές δραστηριότητες, καθώς και μέσα από ποιον τρόπο και μέθοδο προσέγγισης. Τέλος οι ερωτήσεις 5 και 7 αφορούν τη διδακτική πείρα των νηπιαγωγών στα εικαστικά.

Στη δεύτερη έρευνα η μέθοδος ήταν ο σχεδιασμός και η οργάνωση κατάλληλων δραστηριοτήτων εμπνευσμένων από την τεχνική του ασαμπλάζ και η εφαρμογή τους στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Χρόνος και δείγμα έρευνας

Η πρώτη έρευνα διήρκησε τρεις εβδομάδες και πραγματοποιήθηκε περίπου σε 40 νηπιαγωγεία και Παιδικούς σταθμούς του Βόλου. Συνολικά συμπληρώθηκαν 100 ερωτηματολόγια. Η συμπλήρωσή τους έγινε ατομικά από εκατό νηπιαγωγούς του Βόλου, μετά από δική μας καθοδήγηση.

Η δεύτερη έρευνα διήρκησε δύο εβδομάδες και πραγματοποιήθηκε σε 4 νηπιαγωγεία και 2 Παιδικούς Σταθμούς του Βόλου, της Ν. Ιωνίας και των περιχώρων. Συγκεκριμένα στο 4^ο νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας, στο 13^ο Ν.Ιωνίας, στο 19^ο νηπιαγωγείο Βόλου, στο 1^ο νηπιαγωγείο Διμηνίου, στον παιδικό σταθμό Γ. Δήμου και στον παιδικό σταθμό «Η παρεούλα μας» και πήραν μέρος 80 παιδιά.

Συνολικά η έρευνά μας διήρκησε πέντε εβδομάδες. Κατά τη διάρκεια αυτών των εβδομάδων αντιμετωπίσαμε κάποιες δυσκολίες, όσον αφορά κυρίως τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τις νηπιαγωγούς, καθώς αρκετές ήταν εκείνες που αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνά μας. Παρ' όλα αυτά και τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν και οι δραστηριότητες πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία!

4.4. Παρουσίαση και επεξεργασία ερωτηματολογίου

Κατά την πρώτη έρευνα συγκεντρώθηκαν απαντήσεις 100 ερωτηματολογίων, τα οποία επεξεργάστηκαν και λάβαμε τα παρακάτω αποτελέσματα. Επίσης για να γίνεται σωστότερα ο έλεγχος και η σύγκριση των αποτελεσμάτων σχεδιάσαμε πίνακες, στους οποίους παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών.

Αρχική ερώτηση: Έτη εργασίας

Χρόνια υπηρεσίας	Χρόνια υπηρεσίας		Σχετικές fi%
	Απόλυτες fi	Συχνότητες	
1-5	18	18	
6-10	8	8	
11-15	14	14	
16-20	9	9	
21-25	18	18	
26-30	16	16	
31-35	17	17	
35 και άνω	0	0	
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	

Αρχικά ζητήθηκε από τους νηπιαγωγούς να πουν πόσα χρόνια υπηρεσίας έχουν στο χώρο του νηπιαγωγείου. Τα αποτελέσματα είναι τα εξής(πίνακα 1): υπάρχει ισοψηφία στις χρονολογίες μεταξύ 1-5 χρόνια υπηρεσίας και 21-25 χρόνια με ποσοστό 18%. Ακολουθούν οι χρονολογίες 31-35 με ποσοστό 17% και 26-30 με ποσοστό 16%.

Ερώτηση 1: Τα παιδιά του νηπιαγωγείου σας θέλουν να ασχολούνται με δραστηριότητες σχετικά με τη ζωγραφική, γλυπτική (πλαστική), κατασκευές;

Βαθμός ασχολίας παιδιών με εικαστικές δραστηριότητες	Βαθμός ασχολίας παιδιών με εικαστικές δραστηριότητες		Σχετικές fi%
	Απόλυτες fi	Συχνότητες	
Καθόλου	0	0	
Ελάχιστα	0	0	
Μέτρια	2	2	
Πολύ	54	54	

Πάρα πολύ	44	44
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 2 το 54% των νηπιαγωγών απάντησε ότι στα παιδιά αρέσουν πολύ οι εικαστικές δραστηριότητες.

Ερώτηση 2:Γράψτε τα επικρατέστερα υλικά που συνήθως χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο για να ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν εικαστικά έργα.

Πίνακας 3
Επικρατέστερα υλικά ζωγραφικής

Επικρατέστερα υλικά ζωγραφικής	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi%
Μαρκαδόροι	80	19,14
Ξυλομπογιές	62	14,83
Κηρομπογιές	57	13,64
Δαχτυλομπογιές	70	16,75
Τέμπερες	69	16,51
Νερομπογιές	42	10,05
Λαδοπαστέλ	15	3,59
Πλαστικό χρώμα	7	1,67
Κάρβουνο	4	0,96
Υδροχρώματα	2	0,48
Σινική	2	0,48
Μελάνι	1	0,24
Κιμωλία	2	0,48
Ακρυλικά χρώματα	2	0,48
Ατλακόλ	1	0,24
Χρώματα για γυαλί	1	0,24
Χρώματα από φυτά	1	0,24
ΣΥΝΟΛΟ	418	100

Από τη δεύτερη ερώτηση προκύπτει ότι οι μαρκαδόροι(19,14%), οι δαχτυλομπογιές (16,75%), οι τέμπερες (%)και οι ξυλομπογιές (14,83%) είναι τα επικρατέστερα υλικά, ενώ υλικά όπως το κάρβουνο(0,96%), η κιμωλία(%), το μελάνι (0,24%), και τα χρώματα από φυτά(0,24%) βρίσκονται στις τελευταίες προτιμήσεις των νηπιαγωγών.

Πίνακας 3.1
Επικρατέστερα υλικά γλυπτικής

Επικρατέστερα υλικά γλυπτικής	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Πλαστελίνη	68	28,45
Πηλός	85	35,56

Ζυμάρι	37	15,48
Χαρτοπολτός	21	8,79
Γύψος	22	9,21
GERNIT	3	1,26
Γυψομάζες	1	0,49
Παπιά Μασέ	1	0,49
Λάσπη	1	0,49
ΣΥΝΟΛΟ	239	100

Συνέχεια της ερώτησης 2, όσον αφορά τα επικρατέστερα υλικά γλυπτικής, προκύπτει ότι τα επικρατέστερα είναι ο πηλός(35,56%), η πλαστελίνη(28,45%) και το ζυμάρι(15,48%) και ακολουθεί ο γύψος (9,21%) και ο χαρτοπολτός (8,79%).

Πίνακας 3.2.1
Επικρατέστερα είδη χαρτιών- κατασκευές

Επικρατέστερα είδη χαρτιών- κατασκευές	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Χαρτόνια	59	51,30
Χαρτιά	37	32,17
Άχρηστα υλικά	9	7,83
Φυσικά υλικά	5	4,35
Ανακυκλώσιμα υλικά	5	4,35
ΣΥΝΟΛΟ	115	100

Σε ότι αφορά τις κατασκευές, διαπιστώνουμε ότι τα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί χωρίζονται σε πέντε μεγάλες κατηγορίες υλικών: στα χαρτόνια (51,30%), στα χαρτιά (32,17%), στα άχρηστα υλικά (7,83%), στα φυσικά υλικά (4,35%) και στα ανακυκλώσιμα (4,35%)

Πίνακας 3.2.2
Επικρατέστερα άχρηστα υλικά- κατασκευές

Επικρατέστερα άχρηστα υλικά- κατασκευές	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Φελλός	6	4,17
Νήματα	28	19,44
Υφάσματα	27	18,75
Κουμπιά-πούλιες-χάντρες	35	24,31
Τσόχα	3	2,08
Οδοντογλυφίδες	2	1,39
Ζυμαρικά	8	5,56
Όσπρια	11	7,64
Σύρμα πίπας	12	8,33
Φελιζόλ	1	0,69
Πινέζες	1	0,69
Κορδέλες	8	5,56

Σφουγγάρι	1	0,69
Μπίλιες	1	0,69
ΣΥΝΟΛΟ	144	100

Με βάση τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι τα επικρατέστερα άχρηστα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί είναι τα κουμπιά, οι πούλιες και οι χάντρες (24,31%). Ακολουθούν τα νήματα (19,44%) και τα υφάσματα (18,75%).

Πίνακας 3.2.3
Επικρατέστερα φυσικά υλικά- κατασκευές

Επικρατέστερα φυσικά υλικά- κατασκευές	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Φύλλα	11	30,56
Χόρτο	2	5,56
Ξηροί καρποί	1	2,78
Σπόροι	3	8,33
Ξυλάκια	8	22,22
Φτερά, πούπουλα	3	8,33
Άχυρα	4	11,11
Χώμα	1	2,78
Πέτρες	1	2,78
Κογχύλια	1	2,78
Τρόφιμα	1	2,78
ΣΥΝΟΛΟ	36	100

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι τα φύλλα (30,56%) και τα ξυλάκια (22,22%) χρησιμοποιούνται περισσότερο από τις νηπιαγωγούς, ενώ ακολουθούν τα άχυρα (11,11%).

Πίνακας 3.2.4
Επικρατέστερα ανακυκλώσιμα υλικά- κατασκευές

Επικρατέστερα ανακυκλώσιμα υλικά- κατασκευές	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Τενεκέδες	1	1,28
Ρολό κουζίνας-χαρτί υγείας	7	8,97
Πλαστικά αντικείμενα	6	7,69
Κουτιά	24	30,77
Καπάκια-μπουκάλια	11	14,10
Καλαμάκια	2	2,56
Γυαλί	2	2,56
Χαλκό	1	1,28
Μέταλλο	1	1,28
Εφημερίδες-περιοδικά	6	7,69
Παζλ	2	2,56

Οικοδομικά υλικά	3	3,85
Εύσματα	8	10,56
Σφηνουβλάκια	3	3,85
Χαρτοσακούλες	1	1,28
ΣΥΝΟΛΟ	78	100

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι τα επικρατέστερα υλικά από την κατηγορία των ανακυκλώσιμων υλικών είναι τα κουτιά(30,77%).

Πίνακας 3.2.5
Επικρατέστερα είδη χαρτιών -κατασκευές

Είδη χαρτιών	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Αφρώδες	2	3,45
Βελουτέ	7	12,07
Γκοφρέ	14	24,14
Γλασέ	12	20,69
Κάνσον	12	20,69
Κυματιστό	2	3,45
Μεταλιζέ	2	3,45
Οντουλέ	5	8,62
Τσόχα	2	3,45
ΣΥΝΟΛΟ	58	100

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα (3.2.5) προκύπτει ότι οι περισσότεροι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το γκοφρέ χαρτί (24,14%), το γλασέ (20,69%) και το κάνσον (20,69%).

Ερώτηση 3:Όταν παρουσιάζετε τα υλικά και τις τεχνικές (ζωγραφικής, γλυπτικής, κατασκευών) που χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο, τα συνδέεται με κάποιους καλλιτέχνες;

Πίνακας 4
Σύνδεση υλικών και τεχνικών με καλλιτέχνες

Σύνδεση υλικών και τεχνικών με καλλιτέχνες	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
Πάντα	2	2
Συχνά	39	39
Σπάνια	44	44
Καθόλου	15	15
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Σύμφωνα με τον πίνακα 4, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο δείγμα των νηπιαγωγών συνδέει σπάνια, τις τεχνικές που χρησιμοποιούν στο νηπιαγωγείο με τους καλλιτέχνες.

Ερώτηση 4:Στο νηπιαγωγείο τα παιδιά βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών;

Πίνακας 5
Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα

Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές Fi%
ΟΧΙ	33	33
ΝΑΙ	67	67
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Ερώτηση 5:Όταν τα νήπια βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, πώς συνήθως αντιδρούν;

Πίνακας 6
Αντιδράσεις παιδιών

Αντιδράσεις παιδιών	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Με ενδιαφέρον και ενεργοποιούνται σε ανάλογες δραστηριότητες	48	43,64
Με ενθουσιασμό και αναπτύσσουν συζητήσεις γύρω από τα έργα και τους καλλιτέχνες	20	18,18
Με περιέργεια και ζητούν περισσότερες πληροφορίες γύρω από αυτά	35	31,82
Με αδιαφορία και δεν συμμετέχουν σε καμία δραστηριότητα	6	5,45
Με άρνηση και σχολιάζουν αρκετά	0	0
Φτιάχνουν ιστορίες	1	0,91
ΣΥΝΟΛΟ	110	100

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 6, οι περισσότεροι νηπιαγωγοί απαντούν ότι τα παιδιά όταν βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών αντιδρούν με ενδιαφέρον και ενεργοποιούνται σε ανάλογες δραστηριότητες(43,64%).

Ερώτηση 6:Μέχρι σήμερα, έχετε φέρει τα νήπια σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών (ζωγραφικής, γαλακτικής, γλυπτικής, κατασκευών κ.ά.);

Πίνακας 7
Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα

Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
ΟΧΙ	36	36
ΝΑΙ	64	64
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Από τα στοιχεία του πίνακα 7, διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι νηπιαγωγοί (64%) έχουν φέρει μέχρι τα νήπια σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών σε αντίθεση με το (36%) των νηπιαγωγών που απάντησε αρνητικά.

Ερώτηση 6.1: Αν απαντήσατε ΟΧΙ, τότε σημειώστε τους αρνητικούς παράγοντες.

Πίνακας 7.1
Αρνητικοί παράγοντες

Αρνητικοί παράγοντες	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Αυτόν τον τρόπο προσέγγισης δεν τον διδαχθήκατε στις σπουδές σας	21	41,18
Δεν βρήκατε σχετική βιβλιογραφία	0	0
Δεν το θεωρείτε απαραίτητο	3	5,88
Δεν πιστεύετε ότι είναι ενδιαφέρον και ελκυστικό για τα νήπια	3	5,88
Είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης	9	17,65
Δεν έτυχε	11	21,57
Δεν υπάρχει υλικό στο νηπιαγωγείο	1	1,96
Δεν βοηθάει το πρόγραμμα των παιδικών σταθμών	3	5,88
ΣΥΝΟΛΟ	51	100

Από την ερώτηση 6.1 προκύπτει ότι, όσοι νηπιαγωγοί(36%) δεν έχουν φέρει τα νήπια σε επαφή με έργα καλλιτεχνών οφείλεται στο ότι δεν έχουν διδαχθεί αυτόν τον τρόπο προσέγγισης στις σπουδές τους(41,18%). Το 21,57% αναφέρει ότι δεν έτυχε, ενώ το 17,65%, υποστηρίζει ότι είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης.

Ερώτηση 6.2: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τους θετικούς παράγοντες εφαρμογής.

Πίνακας 7.2
Θετικοί παράγοντες

Θετικοί παράγοντες	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Στο πρόγραμμα περί τέχνης που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο	35	33,02
Στις ανάγκες διαθεματικών προσεγγίσεων στο νηπιαγωγείο	54	50,94
Στις συναδερφικές πληροφορίες	2	1,89
Στις σπουδές σας, γύρω από την τέχνη και τους καλλιτέχνες	12	11,32
Σε προσωπικό αρχείο	3	2,83
ΣΥΝΟΛΟ	106	100

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 7.2 , το 50,94% των νηπιαγωγών θεωρούν ως τον πιο σημαντικό θετικό παράγοντα εφαρμογής, τις ανάγκες των διαθεματικών προσεγγίσεων του νηπιαγωγείου. Ως δεύτερο θετικό παράγοντα εφαρμογής, θεωρούν το πρόγραμμα περί τέχνης που ανέπτυξαν στο νηπιαγωγείο 33,025.

Ερώτηση 6.3: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τον τρόπο προσέγγισης με τα έργα τέχνης;

Πίνακας 7.3
Τρόπος προσέγγισης με έργα τέχνης

Τρόπος προσέγγισης με έργα τέχνης	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Με αντίγραφα έργων ή τις αφίσες που έχετε αναρτήσει στους χώρους του νηπιαγωγείου	51	31,29
Με βιβλία που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου	49	30,06
Με δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο	31	19,02
Με επισκέψεις που κάνατε σε χώρους εκθέσεων ή μουσείων ή εργαστηρίων	29	17,79
cd-rom	1	1,84
Internet	1	1,84
Σε προσωπικό αρχείο	1	1,84
ΣΥΝΟΛΟ	163	100

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι το 31.29% των νηπιαγωγών προσεγγίζουν τα έργα τέχνης με αντίγραφα έργων ή αφίσες που έχουν αναρτήσει στο νηπιαγωγείο ενώ το %30,06 των νηπιαγωγών με βιβλία που υπάρχουν στη

βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου. Ενώ όσοι απάντησαν κάτι άλλο, ανέφεραν το internet(1,84%) και το cd-rom(1,84%).

Ερώτηση 6.4: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποιήσατε:

Πίνακας 7.4
Τέχνη η εποχή που ανήκουν τα έργα τέχνης

Τέχνη η εποχή που ανήκουν τα έργα τέχνης	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Κλασσικής εποχής (Αρχαία Αίγυπτο-Ελλάδα, Βυζαντινή, Αναγέννηση, Ρεαλισμό κ.ά.)	51	34,69
Παραδοσιακής τέχνης (ζωγραφική, κεντήματα, αγγεία, ενδύματα, πίνακες, ξυλόγλυπτα κ.ά.)	60	40,82
Μοντέρνας Τέχνης (εξπρεσιονισμός, αφαίρεση, συμβολισμός, κυβισμό, νταντά κ.ά.)	35	23,81
Συγκριτικά πολιτισμικά στοιχεία, αρχέγονες κοινωνίες	1	0,68
ΣΥΝΟΛΟ	147	100

Από τις απαντήσεις που πήραμε στην ερώτηση *σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποιήσατε*, προκύπτει ότι οι πλειοψηφία των νηπιαγωγών χρησιμοποίησαν έργα που ανήκουν στην παραδοσιακή τέχνη, με ποσοστό 40,82%, το 31,69% ασχολήθηκε με έργα της Κλασσικής εποχής και το 23,81% με έργα Μοντέρνας Τέχνης.

Ερώτηση 6.5: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε τη μέθοδο προσέγγισης:

Πίνακας 7.5
Μέθοδος προσέγγισης

Μέθοδος προσέγγισης	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη	60	51,28
Κάνοντας μια απλή αναφορά για τον καλλιτέχνη	19	16,24
Παρουσιάζοντας τον καλλιτέχνη μέσα από μια μικρή ιστορία	35	29,91
Δρώμενο σε χώρο έκθεσης	1	0,85

Επίσκεψη σε χώρο ζωγραφικής	2	1,71
ΣΥΝΟΛΟ	117	100

Σύμφωνα με τον πίνακα 7.5, οι περισσότεροι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν ως μέθοδο προσέγγισης δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη, με ποσοστό 51,28. Ακολουθεί η παρουσίαση του καλλιτέχνη μέσα από μια μικρή ιστορία(29,91%) ενώ όσοι απάντησαν κάτι άλλο(2 νηπιαγωγοί), αιτιολόγησαν παρουσιάζοντας ως μέθοδο προσέγγισης την επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής η ένα δρώμενο στο χώρο της έκθεσης.

Ερώτηση 6.6: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε γράψτε ποιους καλλιτέχνες και ποια έργα τους ή μόνο έργα γνώρισαν τα νήπια.

Οι απαντήσεις των νηπιαγωγών στη παραπάνω ερώτηση χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες : Έλληνες καλλιτέχνες, Ξένοι καλλιτέχνες, Έργα καλλιτεχνών. Η κάθε κατηγορία παρουσιάζεται ξεχωριστά στους πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 7.6
Έλληνες καλλιτέχνες

Έλληνες καλλιτέχνες	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Βαρλάμης	1	1,09
Βασιλείου	6	6,52
Βολανάκης	1	1,09
Γουναρόπουλος	1	1,09
Γκίκας	2	2,17
Γύζης	7	7,61
Δαμαντόπουλος	1	1,09
Εγγονόπουλος	2	2,17
Ζαραμπούκα	1	1,09
Θεόφιλος	28	30,43
Ιακωβίδης	5	5,43
Καραγάτση	1	1,09
Καφενταράκης	1	1,09
Κ. Μακρύ	2	2,17
Λύτρας	9	9,78
Μυταράς	2	2,17
Ξυδιάς	1	1,09
Παγώνης	1	1,09
Τζεόρτζιο Ντε Κίρικο	10	10,87
Τσαρούχης	5	5,43
Φασιανός	2	2,17
Χατζηκυριάκος	1	1,09
ΣΥΝΟΛΟ	92	100

Με βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, φαίνεται ότι από τους Έλληνες καλλιτέχνες η πλειοψηφία των νηπιαγωγών ασχολήθηκε με τον ζωγράφο Θεόφιλο(30,43%). Ακολουθεί ο Τζεόρτζιο Ντε Κίρικο με 10,87%, και ο Λύτρας με 9,78%.

Πίνακας 7.6.1
Ξένοι καλλιτέχνες

Ξένοι καλλιτέχνες	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Απόλυτες Fi%
Βαν Γκογκ	14	15,38
Βερονέζε	1	1,10
Βογκ	1	1,10
Γκόγια	1	1,10
Ελ Γκρέκο	6	6,59
Καντίνσκι	1	1,10
Κλε	2	2,20
Μαντένια Α.	1	1,10
Ματίς	7	7,69
Μιχαήλ Άγγελος	2	2,20
Μιρό	1	1,10
Μονέ	2	2,20
Μποτερό Φ.	1	1,10
Μποτιτσέλι	3	3,30
Μπρέγκελ Πήτερ	1	1,10
Νικόλα Ντε Σταλ	1	1,10
Νταβίντσι	4	4,40
Νταλί	6	6,59
Ντε Γκα	1	1,10
Ντε λα Κρουά	6	6,59
Ντελονέ Ρ.	1	1,10
Πικάσο	20	21,98
Ρέμπαρντ	1	1,10
Σάγκα	1	1,10
Σεζάν	3	3,30
Τέρνερ	1	1,10
Τζιότο	1	1,10
Χέραλντ Τερ Μπορχ	1	1,10
ΣΥΝΟΛΟ	91	100

Όσον αφορά του ξένους καλλιτέχνες, πρώτος έρχεται ο Πικάσο με ποσοστό 21,98%, και ακολουθούν ο Βαν Γκογκ 15,38% και ο Ματίς 7,69 %.

Έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών	Πίνακας 7.6.2 Έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών	
	Απόλυτες fi	Συχνότητες Απόλυτες Fi%
Γκούερνικα	1	2
Το τραπέζι της Καθαράς Δευτέρας	3	6
Η βάπτισμα του Χριστού (ψηφιδωτό)	1	2
Χαρταετός	2	4
Γυναίκες της Πίνδου	1	2
Το γαϊδουράκι	1	2
Λιομάζεμα	2	4
Τα πρώτα βήματα	1	2
Αμυγδαλιές	1	2
Οικογένεια	1	2
Δελφίνια	1	2
Παιδί με κουλούρι	1	2
Girl with a ponytail	1	2
Le sourire de la Jaconde	1	2
Mon Petit (έργα από Louvre)	1	2
Το μάζεμα των ελαιών	1	2
Επεισόδιο του ελληνικού αγώνα	1	2
Ο θεριστής	1	2
Παιδικά παιχνίδια	1	2
Το μάθημα ανάγνωσης	1	2
Οι γλάροι	1	2
Γέννηση της Αφροδίτης	1	2
Ο Μπότσαρης αιφνιδιάζει τους Τούρκους	1	2
Το χαμόγελο της Τζοκόντα	3	6
Ο αρκουδιάρης	1	2
Ευαγγελισμός	1	2
Ματιές στο Παρίσι	1	2
Η καλύβα του Τελώνη	1	2
Τα παλιά παιχνίδια	1	2
Πύργος των Ονείρων	1	2
Σπίτι των αγέλων	1	2
Σπίτι της θάλασσας	1	2
Προσωπογραφία του Αμπρουάζ	1	2
Άγιος Πέτρος	1	2
Τα θέματα με τους κλόουν	1	2
Παναγία Λίτα	1	2
Μπενουά	1	2
Κιθάρα και βιολί	1	2
Νεκρή φύση	1	2
Ελευθερία-Έλληνας αγωνιστής	1	2
Pieta	1	2
Σταύρωση του Χριστού	1	2
Ο αρλεκίνος	1	2
Τα κάλαντα	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 7.6.2, παρατηρούμε ότι οι νηπιαγωγοί χρησιμοποίησαν πολλά και διαφορετικά έργα από διαφορετικούς ζωγράφους, Έλληνες και ξένους, με επικρατέστερα τα έργα *Το τραπέζι της Καθαράς Δευτέρας* (6%), *Το Χαμόγελο της Τζοκόντα* (6%) και *Ο Χαρταετός* (4%).

Ερώτηση 6.7: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε με ποια τεχνική.

Τεχνικές	Πίνακας 7.7 Τεχνικές	
	Απόλυτες Fi	Συχνότητες Απόλυτες Fi%
Δαχτυλοτυπώματα (ζωγραφική)	56	14,32
Πουαντιγιέ (ζωγραφική)	38	9,72
Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής	21	5,37
Πιτσιλιές (ζωγραφική)	31	7,93
‘Καταρράκτες’ (ζωγραφική)	6	1,53
Τυπώματα με γεωμετρικά στερεά	35	8,95
Μονοτυπία (Τύπωμα)	30	7,67
Σύνθεση με χαρτιά	47	12,02
Βιτρό με ζελατίνες	19	4,86
Κατασκευές από άχρηστα υλικά	36	9,21
Χρωματομουτζούρες (ζωγραφική)	24	6,14
Μόμπιλς (κατασκευή)	29	7,42
Φροτάζ	1	0,26
Βιτρό με γυαλί	4	1,02
Φύσημα με καλαμάκι	3	0,77
Κολλάζ	1	0,26
Ακουαρέλλα	1	0,26
Ζωγραφική σε βρεγμένο χαρτί	1	0,26
Ζωγραφική με οδοντόβουρτσα και σφουγγάρια	1	0,26
Στένσιλ	3	0,77
Κεραμική	1	0,26
Αρνητικά χρώματα	1	0,26
Θερμά/Ψυχρά	1	0,26
Μεταξοτυπία	1	0,26
ΣΥΝΟΛΟ	391	100

Στην ερώτηση 7.7, που αναφέρεται σε ποιες τεχνικές χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί όταν φέρνουν τα νήπια σε επαφή με έργα καλλιτεχνών, η πλειοψηφία των νηπιαγωγών απάντησε ότι περισσότερο χρησιμοποιούν τη ζωγραφική με τα δαχτυλοτυπώματα (14,32%). Ακολουθούν με ποσοστό 12,02% η σύνθεση με χαρτιά,

η πουαντιγιέ ζωγραφική 9,72% και στις τελευταίες προτιμήσεις των νηπιαγωγών είναι η μεταξοτυπία και η ζωγραφική με οδοντόβουρτσα 0,26%.

Ερώτηση 7: Κατά την καριέρα σας, διαπιστώσατε πως κάποια παιδιά, έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες;

Πίνακας 8
Πείρα νηπιαγωγών

Πείρα νηπιαγωγών	Συχνότητες	
	Απόλυτες Fi	Απόλυτες Fi%
OXI	45	45
NAI	47	47
Δεν απάντησαν	8	8
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Σύμφωνα με τον πίνακα 8, το 47% των νηπιαγωγών απάντησαν ότι τα παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες, ενώ το 45% απάντησαν αρνητικά.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι αιτιολογήσεις των νηπιαγωγών. Ο πρώτος πίνακας αναφέρεται στην απάντηση *όχι* και ο δεύτερος στην απάντηση *ναι*.

Πίνακας 8.1
Αιτιολόγηση-όχι

Αιτιολόγηση	Συχνότητες	
	Απόλυτες Fi	Απόλυτες Fi%
Τα παιδιά δεν έχουν τις κατάλληλες παραστάσεις και γνώσεις από την οικογένεια	1	25
Θυμούνται τον πίνακα που έχουν δει αλλά όχι τον καλλιτέχνη	1	25
Πολύ σπάνια ή όχι γιατί δεν ανέτρεξα ξανά στα ίδια ή παρόμοια έργα για να το διαπιστώσω	1	25
Ίσως είναι δύσκολη διαδικασία ή δεν δόθηκε απαιτούμενος χρόνος για να εξοικειωθούν καλά	1	25
ΣΥΝΟΛΟ	4	100

Πίνακας 8.2
Αιτιολόγηση- ναι

Αιτιολόγηση- ναι	Συχνότητες	
	Απόλυτες Fi	Απόλυτες Fi%
Έμαθαν να ξεχωρίζουν τα παραδοσιακά	1	4,55

έργα από τα κλασσικά λόγω των μοτίβων και της τεχνικής		
Στους καλλιτέχνες και στα έργα που ασχοληθήκαμε ήταν εμφανής η διαφορά	1	4,55
Κάποια παιδιά ξεχώρισαν έργα κυρίως με φανταστικές μορφές, που συσχέτισαν με παραμύθια και ζωηρά καθαρά χρώματα	1	4,55
Αναγνώρισαν την τεχνοτροπία, τα χαρακτηριστικά στην αναπαράσταση ανθρώπων-προσώπων, τα χρώματα	1	4,55
Εξαιτίας της παιδείας που είχαν από το σπίτι	2	9.09
Από τους γονείς που μας είπαν ότι τα παιδιά αναγνώρισαν έργα στην τηλεόραση	1	4,55
Μόνο σε πολύ χαρακτηριστικές παραστάσεις όπως ο Θεόφιλος	2	9.09
Όταν υπάρχει ξεχωριστό στυλ και χαρακτηριστικές γραμμές	1	4,55
Όταν κάποιο έργο τους έχει κάνει ιδιαίτερη εντύπωση	1	4,55
Αναγνώρισαν αυτά που έμαθαν ανάμεσα σε άλλα και τις τεχνοτροπίες	1	4,55
Μέσα από τη βιωματική επαφή των παιδιών	1	4,55
Έμαθαν να ξεχωρίζουν ένα έργο και τον καλλιτέχνη γιατί επικεντρωθήκαμε σ' αυτό, το συζητήσαμε και το απεικονίσαμε.	1	4,55
Έτσι αποτυπώθηκε στη μνήμη τους		
Θυμούνται τον πίνακα που έχουμε δει, όχι όμως τον καλλιτέχνη	1	4,55
Σε επανάληψη της παρουσίασης	1	4,55
αναγνώρισαν τον καλλιτέχνη		
Αφού έδειξα τα έργα του Ντε Κίρικο και πήγαμε στην έκθεση αναγνώρισαν τα ονόματα από τους πίνακες	1	4,55
Είναι ελάχιστα και κυρίως νήπια και όχι προνήπια	1	4,55
Αναγνώριση του πουαντιγισμού σε έργο του Μονέ	1	4,55
Θυμούνται για λίγο διάστημα	1	4,55
Μέσα από την επαφή με έργα τέχνης και τα στυλ ζωγραφικής κάποιους (1-2 τους ξεχωρίζουν)	1	4,55
Πολύ έντονα τους είχε χαραχθεί η τέχνη του Θεόφιλου διότι είναι ντόπιος καλλιτέχνης και του Πικάσο γιατί έμοιαζαν πολύ με τα δικά τους. Ωστόσο κάθε καλλιτέχνη, που μοιάζει με τους δύο προηγούμενους ή ανήκουν στην εποχή τους, τους αναγνώρισα ως Θεόφιλο ή	1	4,55

Πικάσο και μόνο.
ΣΥΝΟΛΟ

22

100

4.5. Συμπεράσματα

1. Από την αρχική ερώτηση του ερωτηματολογίου, προκύπτουν οι παρακάτω πίνακες, με βάση τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου.

Χρόνια υπηρεσίας και σύνδεση δραστηριότητας με καλλιτέχνες

Χρόνια υπηρεσίας και μη σύνδεση δραστηριότητας με καλλιτέχνες

Χρόνια υπηρεσίας	Απόλυτες συχνότητες fi
1-5	13
6-10	7
11-15	10
16-20	7
21-25	10
26-30	6
31-35	5
Σύνολο	58

Χρόνια υπηρεσίας	Απόλυτες συχνότητες fi
1-5	3
6-10	1
11-15	3
16-20	3
21-25	10
26-30	12
31-35	10
Σύνολο	42

2. Άρα διαπιστώνουμε ότι κυρίως οι νεότερες σε χρόνια υπηρεσία νηπιαγωγοί, παρουσιάζουν καλλιτέχνες στα παιδιά. Σε αντίθεση με τις νηπιαγωγούς που έχουν περισσότερα χρόνια υπηρεσίας, 26-35, οι οποίες δεν παρουσιάζουν καθόλου καλλιτέχνες στα παιδιά.

3. Όσον αφορά τα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί στο νηπιαγωγείο για να φτιάξουν τα παιδιά εικαστικά έργα στη ζωγραφική, τη γλυπτική και τις κατασκευές, βλέπουμε ότι χρησιμοποιούν κυρίως τα κλασικά υλικά και πιο σπάνια τα πιο σύνθετα. Συγκεκριμένα στη ζωγραφική (Πίνακας 3) τα επικρατέστερα υλικά είναι οι μαρκαδόροι, οι δαχτυλομπογιές, οι τέμπερες και οι ξυλομπογιές. Στη γλυπτική (Πίνακας 3.1) είναι ο πηλός, η πλαστελίνη και το ζυμάρι και στις κατασκευές τα χαρτόνια, τα χαρτιά (Πίνακας 3.2.1), τα κουμπιά, τα νήματα και τα υφάσματα (Πίνακας 3.2.2).

4. Άλλη διαπίστωση που κάναμε ήταν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών, 64%, (ερώτηση 6, Πίνακας 7) έχει φέρει μέχρι σήμερα τα νήπια σε επαφή με έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών μέσα από τα υλικά και τις τεχνικές που παρουσιάζουν στο νηπιαγωγείο. Σε αντίθεση με το 36% των νηπιαγωγών που δεν κάνει αυτή τη επαφή.

5.Όσοι νηπιαγωγοί δεν έχουν φέρει τα παιδιά σε επαφή με καλλιτέχνες, (ερώτηση 6.1, Πίνακας 7.1) εκτός του ότι έχουν πολλά χρόνια υπηρεσίας, υποστηρίζουν ότι είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης (17,65%), τον οποίο δεν έχουν διδαχθεί στις σπουδές τους (41,18%).

6.Από την άλλη, οι νηπιαγωγοί που κάνουν αυτή τη σύνδεση, υποστηρίζουν ότι η προσέγγιση γίνεται κυρίως για τις ανάγκες των διαθεματικών προσεγγίσεων στο νηπιαγωγείο(50,94%) ή στα πλαίσια κάποιου προγράμματος για την τέχνη(33,02%), (ερώτηση 6.2, Πίνακας 7.2).

7.Η επικρατέστερη μέθοδος προσέγγισης των έργων που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί, είναι δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη(ερώτηση 6.5, Πίνακας 7.5) και ο τρόπος προσέγγισης γίνεται με αντίγραφα έργων ή αφίσες (ερώτηση 6.3, Πίνακας 7.3).

8.Στην ερώτηση 6.4 (Πίνακας 7.4), το ποσοστό των νηπιαγωγών που συνδέουν τις δραστηριότητες εικαστικών με τους καλλιτέχνες, διαπιστώσαμε ότι χρησιμοποιούν κυρίως έργα που ανήκουν στην παραδοσιακή τέχνη (40,82%)όπως κεντήματα, αγγεία κλπ και έργα από τη Βυζαντινή περίοδο και την Αναγέννηση(34,69%).

9.Σε ότι αφορά την επιλογή των καλλιτεχνών που παρουσιάζουν οι νηπιαγωγοί στα παιδιά, διαπιστώσαμε ότι παρουσιάζουν περισσότερους ξένους ζωγράφους(ερώτηση 6.6., Πίνακας 7.6.1), με επικρατέστερους τον Πικάσο (21,98%), το Βαν Γκογκ(15,38%) και τον Ματίς(7,69%), ενώ από τους Έλληνες (Πίνακας 7.6), προτιμούν το Θεόφιλο(30,43%), τον Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο(10,87%) και τον Λύτρα(9,78%).

10.Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου για το αν τα παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες, το 47% απάντησε ναι με επικρατέστερη αιτιολόγηση ότι μπορούν να αναγνωρίσουν χαρακτηριστικές παραστάσεις του Θεόφιλου και του Πικάσο, γιατί τα έργα τους μοιάζουν πιο πολύ με τα δικά τους. Το 45% απάντησε αρνητικά.

2η έρευνα: Εφαρμογές δραστηριοτήτων

5. Σχεδιασμός και εφαρμογές δραστηριοτήτων

5.1 Στόχοι και ερευνητικές υποθέσεις των δραστηριοτήτων

Τα συμπεράσματα της προηγούμενης έρευνα (ερωτηματολόγιο) έδειξαν πως στις εικαστικές δραστηριότητες των νηπιαγωγείων δεν χρησιμοποιούνται πολύ τα άχρηστα υλικά. Γι' αυτό ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να σχεδιάσουμε και να εφαρμόσουμε εικαστικές δραστηριότητες χρησιμοποιώντας ως υλικό το φαινομενικά άχρηστο υλικό. Κυρίως καθημερινά υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί και προορίζονται για τη σωρό των σκουπιδιών, αξιοποιώντας έτσι την τεχνική του ασαμπλάζ, που πρώτος εφάρμοσε ο Πικάσο.

Το φαινομενικά άχρηστο υλικό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί με δημιουργικό τρόπο στις εικαστικές δραστηριότητες, είναι τρισδιάστατο, διαθέτει μια ποικιλία μορφών, διαστάσεων, υφής χρωμάτων, όγκων, μεγέθους και πολλαπλών χρήσεων και μετασχηματισμών»^α.

Αποφασίσαμε όμως, να καταγραφεί μία σειρά από υποθετικούς παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να προκαλούν ή ν' αποτρέπουν την δημιουργικότητα των παιδιών μιας προγραμματισμένης εικαστικής δραστηριότητας.

Οι υποθέσεις που διατυπώσαμε ήταν:

- 1) Οι δραστηριότητες ήταν πρωτότυπες;
- 2) Οι δραστηριότητες ήταν ελκυστικές;
- 3) Οι δραστηριότητες γόνιμες;
- 4) Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων;
- 5) Ο τρόπος παρουσίασης της δραστηριότητας, μπορεί να προκαλέσει ή να αποτρέψει μορφές έκφρασης των παιδιών; Πως λειτούργησε η αφόρμηση σε κάθε δραστηριότητα;
- 6) Οι συνήθειες εργασίας στο νηπιαγωγείο, επηρέασαν τη δραστηριότητα;
- 7) Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;
- 8) Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών;

- 9) Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;

5.2. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή της έρευνας

Μέθοδος

Μέσα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, πραγματοποιήθηκε και μία δεύτερη έρευνα σε νηπιαγωγεία του Βόλου, σχετική με την οργάνωση και διδασκαλία κατάλληλων εικαστικών δραστηριοτήτων εμπνευσμένων από την τεχνική του ασαμπλάζ, για την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού. Έτσι σχεδιάστηκαν και οργανώθηκαν τρεις δραστηριότητες εικαστικών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε έξι νηπιαγωγεία του Βόλου. Κάθε δραστηριότητα εφαρμόστηκε σε δύο νηπιαγωγεία.

Χρόνος και δείγμα έρευνας

Η επιλογή των νηπιαγωγείων ήταν τυχαία και το κριτήριο με το οποίο επιλέχθηκαν ήταν αφενός η προθυμία των νηπιαγωγών να πραγματοποιήσουμε στο νηπιαγωγείο την έρευνά μας και αφετέρου ο αριθμός των παιδιών, ο οποίος θέλαμε να μην είναι μικρότερος από 8 παιδιά. Στα νηπιαγωγεία που διεξήχθη η έρευνά μας, ο μικρότερος αριθμός των παιδιών ήταν οχτώ και ο μεγαλύτερος είκοσι.

Η έρευνά μας διήρκεσε έξι ημέρες, μία ημέρα σε κάθε νηπιαγωγείο και η διάρκεια της κάθε δραστηριότητας ήταν 1 με 1 1/2 ώρα, ανάλογα με τα χρονικά περιθώρια του νηπιαγωγείου κάθε φορά. και το ενδιαφέρον των παιδιών.

5.3. Σχεδιασμός- πορεία και αποτελέσματα δραστηριοτήτων στις έξι εφαρμογές

Στη συνέχεια της εργασίας, θα παρουσιάσουμε τις δραστηριότητες που εφαρμόστηκαν στα νηπιαγωγεία, καθώς και τα αποτελέσματα της έρευνας για κάθε νηπιαγωγείο ξεχωριστά. Η παρουσίαση θα γίνει με τον εξής τρόπο: στην αρχή υπάρχει η δραστηριότητα με το θέμα, τη μέθοδο και τα υλικά που χρησιμοποιήσαμε καθώς και η πορεία διδασκαλίας που ακολουθήθηκε.

Στη συνέχεια υπάρχει ένας πίνακας αξιολόγησης της δραστηριότητας για τα δύο κάθε φορά νηπιαγωγεία, ο οποίος συμπληρωνόταν μετά το τέλος της δραστηριότητας και ήταν ίδιος για όλες τις δραστηριότητες.

Ακολουθούν τα αποτελέσματα του κάθε νηπιαγωγείου ξεχωριστά και στο τέλος τα συγκριτικά αποτελέσματα των νηπιαγωγείων για την κάθε δραστηριότητα.

5.4. Πρώτη δραστηριότητα

5.4.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας

Θέμα: Άχρηστα υλικά

Γνωστικό Αντικείμενο: Εικαστικά

Στόχος: Να μάθουν τα παιδιά να παρατηρούν και να χρησιμοποιούν το άχρηστο υλικό φτιάχνοντας δικά τους έργα.

Μέθοδος: Οι μέθοδοι που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι:

- Παρουσίαση της ζωής του Πικάσο μέσα από μια μικρή ιστορία.
- Επίδειξη φωτογραφιών με έργα – κατασκευές του Πικάσο.
- Παρουσίαση των άχρηστων υλικών.
- Επεξεργασία των άχρηστων υλικών από τα παιδιά- γνωριμία με άμεση επαφή.
- Συζήτηση με τα παιδιά για τα άχρηστα υλικά που τους έρχονται στο μυαλό.
- Κατασκευές με άχρηστο υλικό.

Υλικά: ιστορία, φωτογραφίες, μπουκάλια, καπάκια, παιχνίδια κουμπιά, κρεμάστρες, άδεια κουτάκια, κουκουνάρια, κόλλες κλπ.

Πορεία Διδασκαλίας: Καλούμε τα παιδιά στη γωνιά της παρεούλας και ξεκινάμε τη δραστηριότητα με την παρουσίαση ενός μεγάλου ζωγράφου, του Πάμπλο Πικάσο, μέσα από την διήγηση μιας ιστορίας:

«Κάποτε ήταν ένας μεγάλος ζωγράφος από την Ισπανία που τον λέγανε Πάμπλο Πικάσο. Ο οποίος από μικρός έπαιζε πολύ με μολύβια, κραγιόν, χαρτιά, πινέλα. Ήθελε να ζωγραφίζει όπως οι μεγάλοι, πράγμα βέβαια που κατάφερε. Παρατηρούσε πολύ τον κόσμο γύρω του και τα πράγματα πως ήταν φτιαγμένα και τα έκανε όπως ακριβώς ήταν.

Ζωγράφιζε ζητιάνους, φτωχούς, τυφλούς, αλήτες και οι φιγούρες του ήταν θυμωμένες και τραγικές.

Όταν ήταν λυπημένος χρησιμοποιούσε στους πίνακές του το μπλε χρώμα και γι' αυτό η εποχή αυτή ονομάστηκε «γαλάζια περίοδος», όταν ήταν χαρούμενος χρησιμοποιούσε πιο ανοιχτά χρώματα όπως το ροζ.

Περνώντας τα χρόνια, ανακάλυπτε διάφορους τρόπους να δημιουργεί, γι' αυτό κάποια φορά είπε: «Εγώ ζωγραφίζω αντικείμενα όπως τα καταλαβαίνω και τα αντιλαμβάνομαι και όχι όπως τα βλέπω».

Δοκίμαζε συνεχώς και διαφορετικά υλικά και τρόπους χρήσης, που για κάποιους ίσως ήταν και παράξενα. Ο Πικάσο, όμως, δεν ζωγράφιζε μόνο, έκανε και κατασκευές, συνδυάζοντας διάφορα ασυνήθιστα υλικά, όπως: Για παράδειγμα στο έργο του «Κεφάλι γυναίκας» χρησιμοποιεί για πρόσωπο ένα σκεύος κουζίνας, ενώ στο έργο «Μαιμού» το κεφάλι του ζώου είναι ένα παιδικό αυτοκινητάκι. Μια μέρα είχε μια άλλη τρομερή ιδέα! Στην αποθήκη του σπιτιού του, βρήκε μια σέλα και ένα τιμόνι από ένα παλιό ποδήλατο. Τα έβαλε το ένα πάνω στο άλλο και έφτιαξε...ένα κεφάλι ταύρου! Άλλη φορά, πήρε παλιά κουτιά, ένα μεγάλο και ένα πιο μικρό και έφτιαξε... κιθάρα! Έφτιαξε, επίσης, μια γυναίκα από ζύλα! Να και ένα περίεργο πρόσωπο!

Ο Πικάσο δημιουργούσε όπως τα παιδιά. Ο ίδιος είπε ότι 'όταν ήμουνα μικρός ήθελα να ζωγραφίζω όπως οι μεγάλοι, τώρα που μεγάλωσα θέλω να ζωγραφίζω όπως τα παιδιά'.»

Παράλληλα με τα έργα-κατασκευές που περιγράφουμε τους δείχνουμε και τις εικόνες, που έχουμε πάρει από διάφορα βιβλία και από το Internet και γίνεται μια μικρή συζήτηση. Στη συνέχεια καλούμε τα παιδιά να γίνουν μικροί καλλιτέχνες και τα ενθαρρύνουμε να κατασκευάσουν τα δικά τους έργα, με τα άχρηστα υλικά που τους έχουμε φέρει, με την τεχνική του ασαμπλάζ.

Μεταφερόμαστε, λοιπόν στη γωνιά των εικαστικών, όπου πάνω στα τραπεζάκια έχουμε απλώσει το άχρηστο υλικό. Το παρατηρούμε και ο καθένας αρχίζει να περιεργάζεται τα υλικά που βλέπει και προσπαθεί να κάνει συνδυασμούς των υλικών, για να δημιουργήσει το δικό του έργο. Αφού καταλήξει κάθε παιδί τι θα φτιάξει, με τα υλικά που έχει επιλέξει, το βοηθάμε να τα κολλήσει μεταξύ τους.

Στο τέλος παρατηρούμε τα έργα που φτιάξαμε, λέει το κάθε παιδί τι έργο έφτιαξε και τι υλικά χρησιμοποίησε.

5.4.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της πρώτης δραστηριότητας

Η παραπάνω δραστηριότητα εφαρμόστηκε σε δύο νηπιαγωγεία για να έχουμε μεγαλύτερο δείγμα, το οποίο θα μας βοηθήσει να ανακαλύψουμε περισσότερους θετικούς ή αρνητικούς παράγοντες εικαστικών δημιουργιών. Και τα παιδιά που ασχολήθηκαν με αυτή την δραστηριότητα έφεραν κάποια αποτελέσματα τα οποία και θα αξιολογούν παρακάτω.

Πίνακας 9

Τα σύμβολα (A, B, Γ) θα σημαίνουν το μέγεθος του αποτελέσματος

(A= καθόλου, B= μέτρια , Γ= πολύ)

Υποθέσεις για τη δραστηριότητα	Πρώτη Δραστηριότητα Πικάσο- Κατασ- Άχρηστο υλικό	
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη;	Γ	B
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;	Γ	Γ
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη;	Γ	Γ
Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων;	B	Γ
Η αφόρμιση λειτούργησε θετικά;	Γ	Γ
Οι συνήθειες των παιδιών του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν τη δραστηριότητα;	Γ	Γ
Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;	Γ	Γ
Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών	A	A
Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;	B	A

Από τον παραπάνω πίνακα, διαπιστώνουμε ότι η πρώτη δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη, ελκυστική και γόνιμη για τα παιδιά και των δύο νηπιαγωγείων. Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων, τα παιδιά εκφράστηκαν και οι αντιδράσεις τους ήταν θετικές. Η αφόρμιση λειτούργησε θετικά και στα δύο νηπιαγωγεία. Στο δεύτερο νηπιαγωγείο υπήρξε μεγαλύτερη ποικιλία στα έργα, καθώς η νηπιαγωγός έχει ασχοληθεί στο παρελθόν με ανάλογες δραστηριότητες. Όπως παρουσίαση καλλιτεχνών και κατασκευές με άχρηστα υλικά. Σε αντίθεση με το πρώτο

νηπιαγωγείο που τα παιδιά δεν είχαν ξανασχοληθεί ούτε με καλλιτέχνες ούτε με κατασκευές.

5.4.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : Παιδικός Σταθμός Γ.

Δήμου

Στον Παιδικό Σταθμό Γ. Δήμου πραγματοποιήσαμε την 1^η δραστηριότητα. Τα παιδιά δεν είχαν έρθει ξανά σε επαφή με κάποιο καλλιτέχνη αλλά ούτε είχαν ασχοληθεί στο παρελθόν με κατασκευές από άχρηστα υλικά και παιχνίδια. Για το λόγο αυτό όταν είδαν τα παιχνίδια και τ' άλλα υλικά στο τραπέζι, **ρωτούσαν συνεχώς** τι θα κάνουν « με όλα αυτά τα πράγματα, θα παίξουμε»; Λέγοντας τους την ιστορία για τον Πικάσο και δείχνοντας τα έργα του τα παιδιά το διασκέδασαν αρκετά. Χαρακτήρισαν τα έργα του Πικάσο περίεργα και κάποια από αυτά αστεία. Ιδιαίτερα τους άρεσε και γέλασαν πολύ με το έργο του «Μαιμού». Το σχολίασαν θετικά. Όταν ρωτήθηκαν για το αν θέλουν να γίνουν και εκείνα μικροί καλλιτέχνες φτιάχνοντας έργα, απάντησαν θετικά και με **ενθουσιασμό άρχισαν** να επεξεργάζονται τα υλικά. Αρχικά νόμισαν ότι θα παίξουν μόνο, αλλά με τη δική μας καθοδήγηση άρχισαν να παρατηρούν τα αντικείμενα και να δίνουν διάφορες μορφές σ' αυτά. Όταν τους δείχναμε τα άδεια μπουκάλια, στην αρχή μας έλεγαν ότι, ήταν σαμπουάν, σαπούνι κλπ. Μόλις το γυρίζαμε ανάποδα η στο πλάι και τους παροτρύναμε να το παρατηρήσουν λίγο περισσότερο, να προσπαθήσουν να **φανταστούν** με τι άλλο μοιάζει, τα περισσότερα παιδιά απάντησαν ότι μοιάζει με ανθρώπινο σώμα αλλά και με αυτοκίνητο. Έτσι σιγά σιγά άρχισαν να κάνουν **συνδυασμούς των υλικών** για να φτιάξουν αυτό το οποίο «έβλεπαν» και να το κάνουν πιο ευρηματικό αλλά και πιο αληθοφανές. Χαρακτηριστική η φράση ενός νηπίου: «Θα κάνω ένα περίεργο έργο όπως ο Πικάσο». Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι τους βοηθήσαμε με την κόλλα, καθώς τα παιδιά δεν είχαν ξανακολλήσει αντικείμενα. Δυστυχώς δεν προλάβουμε να παρατηρήσουν όλα τα έργα μαζί, καθώς έπρεπε να προχωρήσουν σε άλλη δραστηριότητα του προγράμματος.

Τέλος πρέπει να αναφέρουμε ότι τα παιδιά ήταν ήσυχα στα τραπέζια τους και ζητούσαν απλά τη βοήθειά μας με την κόλλα. Τελειώνοντας το κάθε παιδί έφερνε το έργο του και μας έλεγε τι έφτιαξε. Η δραστηριότητα άρεσε πολύ στα παιδιά και μας ζήτησαν να πάρουν τα έργα στο σπίτι τους και να την επαναλάβουμε.

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

- 1) «Βενζινάδικο», Θοδωρής

- 2) «Άνθρωπος», Κων/νος
- 3) «Αυτοκίνητο», «Άνθρωπος που κοιμάται», Γιώργος
- 4) «Άνθρωπος», Γιάννης
- 5) «Γυναίκα», Λευτέρης
- 6) «Σπίτι», Μαρία
- 7) «Φάρμα», Αγγελική
- 8) «Άνθρωπος», Μαρία- Αγγελική
- 9) «Άνθρωπος», Μαίρη
- 10) «Κουζίνα με δύο περίεργα μάτια», Σοφία
- 11) «Τρένο», Παύλος
- 12) «Άνθρωπος», «Άνθρωπος», Αλέξανδρος
- 13) «Φατσούλα», Γιώργος
- 14) «Φάντασμα», Μιχάλης
- 15) «Τηλεόραση», Παναγιώτης
- 16) «Κοπέλα», Ειρήνη
- 17) «Άνθρωπος με 3 μάτια», Νίκος
- 18) «Κρεβάτι και τραπέζι», Απόστολος
- 19) «Τρένο», «Άνθρωπος», Λευτέρης
- 20) «Άνθρωπος- μαμά- Μπαμπάς», Απόστολος

5.4.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο : 1^ο νηπιαγωγείο Διμηνίου

Στο νηπιαγωγείο του Διμηνίου πραγματοποιήσαμε ξανά την πρώτη δραστηριότητα. Δεν ήταν κάτι καινούριο για τα παιδιά καθώς η νηπιαγωγός παρουσιάζει κατά διαστήματα στα παιδιά διάφορους καλλιτέχνες και έχουν κάνει ήδη αρκετές κατασκευές με άχρηστο υλικό. Παρ' όλα αυτά η δραστηριότητα τους άρεσε και συμμετείχαν με ενθουσιασμό τόσο κατά τη διάρκεια της ιστορίας όσο και στην κατασκευή των έργων τους. Ιδιαίτερα τους άρεσε η ελευθερία που τους δώσαμε να φτιάξουν κάτι από μόνοι τους και όχι κάτι συγκεκριμένο.

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, όταν ένα νήπιο, ο Χρήστος, άκουσε ότι η καταγωγή του Πικάσο ήταν από την Ισπανία, με χαρά μας ανακοίνωσε ότι και ο μπαμπάς του είναι Ισπανός και έχει ταξιδέψει και με αεροπλάνο για την Ισπανία.

Αμέσως μετά πετάχτηκαν και τα' άλλα παιδιά και είπαν ότι και «η Σαμίρα είναι από το Περού».

Επίσης με την επίδειξη των έργων του Πικάσο και συγκεκριμένα της Κιθάρας, ο Γιάννης ανέφερε ότι και σε κείνον αρέσουν οι κιθάρες και μαθαίνει να παίζει.

Μετά την αφήγηση της ιστορίας και την επίδειξη των εικόνων, τα παιδιά θέλησαν και κείνα να φτιάξουν τα δικά τους έργα και άρχισαν να δημιουργούν. Το αποτέλεσμα εκπληκτικό. Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και τρομερός ενθουσιασμός. Τα περισσότερα παιδιά δούλευαν όρθια πάνω στο τραπέζι που υπήρχαν τα υλικά και έκαναν συνέχεια πρωτότυπους συνδυασμούς. Δεν χρειάστηκαν τη βοήθειά μας με την κόλλα γιατί ήξεραν να την χρησιμοποιούν ακόμη και τα προνήπια. Μας έδειχναν με πολύ ενθουσιασμό και καμάρι τα έργα τους και τα φωτογραφίζαμε.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση δύο παιδιών του Νίκου και του Μάνθου, οι οποίοι καθώς έκαναν τις κατασκευές τους χρησιμοποιούσαν ως εργαλείο ένα πλαστικό μαχαίρι που υπήρχε ανάμεσα στα υλικά. Ο δε Μάνθος κατασκεύασε ένα κλαρκ, το οποίο περιλαμβάνει πολλά κουμπάκια τα οποία δεν φαίνονται. Κολλούσε σε κάθε καπάκι και ένα κουμπί και στη συνέχεια πρόσθετε τα καπάκια το ένα διπλά στο άλλο. Ήταν όπως μας είπε «τα κρυφά κουμπιά που έχει το μηχάνημα και δεν φαίνονται».

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

Νήπια

1. «Σημαία», «Τραπέζι που δεν έχει σκεπή», «Κιάλια», « Ένας χάρακας που φωνάζει Ωωω», «Στραβόκυβος», «Πύργος», Χρήστος
2. «Άνθρωπος», « Ο Τρελούλης», «Ο Χοντρούλης», «Σημαία, η Χαρά», «Ο πραγματικός Φτερός», «Η καλή πιανίστρια», Σαμίρα
3. «Άνθρωπος με καπέλο», «Φανάρι», «Βάτραχος και παγκάκι», «Φάρος», Αρετή
4. «Παιδάκι», «Τραπεζάκια με πολλά γλυκά και ένα μπουκάλι με δύο φαγητά», Ευαγγελία

Προνήπια

5. «Ο Φοβητσιάρης», «Μπουκάλι- άνθρωπος», Αντώνης
6. «Ταψάκια με πίττα και άνθρωπος», «Η πίττα», Κωνσταντίνος
7. «2 πύργοι», «Πήρα ένα στρογγυλό και ένα ζύλινο και το έκοψα μ' αυτό (δείχνει το μαχαίρι)», Νίκος

8. «Ο Χοντρουλής», «Ο Μελένιος», «Η Μελένια», Τριανταφυλλένια
9. «Πύργοι», Γιάννης
10. «Κλαρκ που φορτώνει τσιμέντα», Μάνθος

5.5. Δεύτερη δραστηριότητα

5.5.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας

Θέμα: Άχρηστα υλικά

Γνωστικό Αντικείμενο: Εικαστικά

Στόχος: Να μάθουν τα παιδιά να παρατηρούν και να χρησιμοποιούν το άχρηστο υλικό φτιάχνοντας δικά τους εικαστικά έργα.

Μέθοδος: Οι μέθοδοι που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι:

- Παρουσίαση μιας ιστορίας για την ανακύκλωση.
- Παρουσίαση των άχρηστων υλικών.
- Επεξεργασία των άχρηστων υλικών από τα παιδιά- γνωριμία με άμεση επαφή.
- Συζήτηση με τα παιδιά για τα άχρηστα υλικά που τους έρχονται στο μυαλό.
- Κατασκευή με άχρηστο υλικό.

Υλικά: ιστορία, κουτιά, μπουκάλια, καπάκια, παιχνίδια, κουμπιά, κρεμάστρες, άδεια κουτάκια, κουκουνάρια, κλπ.

Πορεία Διδασκαλίας: Καλούμε τα παιδιά στη γωνιά της παρεούλας και ξεκινάμε τη δραστηριότητα με την παρουσίαση μιας ιστορίας γύρω από την ανακύκλωση:

«Η κυρία Ανακύκλωση και οι φίλοι της»

της Μ. Καραγιάννη- Τόλκα

«Σήμερα παιδιά θα σας πω μια ιστορία για τους φίλους μας τα απορρίμματα.

Συμφωνείτε με αυτούς που όταν θέλουν να πουν για κάποιον ότι δεν είναι χρήσιμος, λένε ότι «είναι ένα σκουπίδι»;

Τώρα θα μάθετε κάτι άλλο, που μάλλον αυτοί δεν το ξέρουν. Αν το ήξεραν δε θα έλεγαν τέτοια λόγια για τα σκουπίδια.

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Ουφ! Δεν αντέχω άλλο εδώ πέρα. Ξέρετε ποια είμαι εγώ; Κάποτε το ωραίο μου σώμα ήταν γεμάτο με κατακόκκινο κρασί! Μια μέρα αφού ήπιαν το κρασί μου, με πέταξαν στα σκουπίδια και έσπασε λίγο ο λαιμός μου. Θέλω να ξαναγίνω όπως ήμουν πριν. Να φύγω από δω!

ΡΑΓΙΣΜΕΝΟ ΒΑΖΟ: Αμ εγώ δεν ξέρετε τι ήμουνα. Στην αγκαλιά μου είχα πάντα τα ωραιότερα λουλούδια του κήπου. Και γω θέλω να ξαναγίνω όπως ήμουνα πριν και να ξαναμπώ στο τραπέζι του σαλονιού.

ΠΡΑΣΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Είμαι και γω μαζί σας. Δε θέλω να γίνω σκουπίδι, άχρηστο σκουπίδι. Θέλω να ξαναγίνω όμορφο μπουκάλι, αλλά... ν' αλλάξω χρώμα. Βαρέθηκα να είμαι πράσινο. Θέλω να γίνω κίτρινο.

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Σύμφωνανοι. Φύγαμε.

Τα μπουκάλια, λοιπόν, σηκώνονται από κει που βρίσκονται και προχωρούν. Στο δρόμο συναντούν μια εφημερίδα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ: Γεια χαρά! Διαβάσατε τα νέα μου;

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Όχι

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ: Διαβάστε με, έχω φρέσκα νέα που θα σας ενδιαφέρουν.

ΡΑΓΙΣΜΕΝΟ ΒΑΖΟ: Εμάς; Με τρώει η περιέργεια. Για ισιώσου καλά, γιατί, έτσι όπως είσαι τσαλακωμένη, πώς να σε διαβάσω;

Να τι έγραφε η εφημερίδα:

«ΤΑ ΜΠΟΥΚΑΛΙΑ, ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΚΟΥΤΙΑ, ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ. ΞΑΝΑΓΙΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΟΠΩΣ ΗΤΑΝ ΠΡΙΝ. ΑΥΤΟ ΛΕΓΕΤΑΙ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ».

ΠΡΑΣΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Ανακύκλωση; Πρώτη φορά ακούω αυτή τη λέξη. Το μόνο που κατάλαβα είναι ότι δεν είμαι σκουπίδι. Ζήτω! Ζήτω!

ΡΑΓΙΣΜΕΝΟ ΒΑΖΟ: Εγώ πάντα έλεγα πως δεν είμαι σκουπίδι, γι' αυτό και ξεσηκώθηκα σήμερα. Ας μη χασομεράμε όμως. Δρόμο για το εργοστάσιο. Ήρθε η ώρα να.. ανακυκλωθούμε.

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Μπράβο! Μπράβο στην εφημερίδα που μας έφερε τα νέα. Ξεκινούν, λοιπόν, τα μπουκάλια για το εργοστάσιο της ανακύκλωσης. Τι λέτε, θα το βρούνε; Πως θα το αναγνωρίσουν;

Να τους, το βρήκαν το εργοστάσιο ανακύκλωσης. Ξέρετε πως το γνώρισαν Είδαν ένα εργοστάσιο που από την είσοδό του έμπαιναν μπουκάλια μισοσπασμένα, γυαλιστερά, πολύχρωμα μπουκάλια.

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Ποποπο! Δεν πιστεύω στα μάτια μου! Θα ξαναγεννηθώ!

ΡΑΓΙΣΜΕΝΟ ΒΑΖΟ: Θα γίνω πολύ όμορφο μόλις βγω από κει.

Υστερα από λίγο καιρό το γυάλινο μπουκάλι ξανασυναντήθηκε με την εφημερίδα.

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Ε! Δε με γνώρισες; Είμαι η μπουκάλια. Δε με θυμάσαι;

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ: Πώς να σε θυμηθώ; Εσύ έγινες αγνώριστη. Τι ομορφιά είναι αυτή! Τι λυγερή κορμοστασιά! Τι όμορφο χρώμα που πήρες! Τώρα πίστεψες αυτά που σας έλεγα για την ανακύκλωση;

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: Αν τα πίστεψα λέει!

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ: Ε, τότε άντε να το πεις παντού. Όχι μόνο στους φίλους σου τα μπουκάλια, μα και στις παλιές εφημερίδες, στα άδεια κουτιά της κόκα κόλα, στα σπασμένα πλαστικά παιχνίδια των παιδιών. Ξέρεις ανακύκλωση μπορεί να γίνει όχι μόνο στα γυάλινα μπουκάλια, μα και στα χαρτιά και στα μεταλλικά κουτιά. Τα παλιά περιοδικά, τα χρησιμοποιούμενα τετράδια, τα άδεια κουτιά της φάντα δεν είναι πια σκουπίδια. Ούτε είναι για πέταμα. Αν πάνε στα ειδικά εργοστάσια ανακύκλωσης, μπορούν να ξαναγίνουν όπως ήταν πριν. Δε μου λες όμως, πως ήταν η ανακύκλωση;

ΓΥΑΛΙΝΟ ΜΠΟΥΚΑΛΙ: ταλαιπωρηθήκαμε λίγο εκεί μέσα, αλλά... τέλος καλό, όλα καλά.

Τι λέτε λοιπόν, έχουν δίκιο αυτοί που λένε ότι «τα σκουπίδια είναι άχρηστα»
(ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ- ΧΙΩΤΑΚΗ, 2001, σελ. 436);

Ακολουθεί μια μικρή συζήτηση γύρω από το θέμα της ανακύκλωσης. Στη συνέχεια παροτρύνουμε τα παιδιά να αξιοποιήσουν τα ανακυκλώσιμα υλικά που τους έχουμε φέρει, φτιάχνοντας κατασκευές, με την τεχνική του κολλάζ.

Στο τέλος παρατηρούμε τα έργα που φτιάξαμε, λέει το κάθε παιδί τι έργο έφτιαξε και τι υλικά χρησιμοποίησε.

5.5.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της δεύτερης δραστηριότητας

Η παραπάνω δραστηριότητα εφαρμόστηκε σε δύο νηπιαγωγεία για να έχουμε μεγαλύτερο δείγμα, το οποίο θα μας βοηθήσει να ανακαλύψουμε περισσότερους θετικούς ή αρνητικούς παράγοντες εικαστικών δημιουργιών. Και τα παιδιά που ασχολήθηκαν με αυτή την δραστηριότητα έφεραν κάποια αποτελέσματα τα οποία και θα αξιολογούν παρακάτω.

Αξιολόγηση

Πίνακας 10

(A= καθόλου, B= μέτρια , Γ= πολύ)

Υποθέσεις της δραστηριότητας	Δεύτερη Δραστηριότητα Ιστορία- Ανακύκλωση- Άχρηστο υλικό	
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη;	Γ	B
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;	Γ	Γ
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη;	Γ	Γ
Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων;	Γ	B
Η αφόρμηση λειτούργησε θετικά;	Γ	Γ
Οι συνήθειες των παιδιών του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν τη δραστηριότητα;	A	Γ
Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;	Γ	Γ
Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών	A	B
Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;	A	A

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 10 βλέπουμε ότι η δεύτερη δραστηριότητα ήταν περισσότερο πρωτότυπη για τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου, γιατί δεν είχαν ξαναασχοληθεί με κατασκευές, ενώ τα παιδιά του άλλου νηπιαγωγείου έφτιαχναν και στο παρελθόν. Γι' αυτό το λόγο και οι προηγούμενες δραστηριότητες, σε σχέση με την ανακύκλωση και το άχρηστο υλικό, βοήθησαν τα παιδιά στο να εκφραστούν θετικά. Ήταν πολύ ελκυστική και γόνιμη και στα δύο νηπιαγωγεία. Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων στο πρώτο νηπιαγωγείο, καθώς τα παιδιά έφτιαζαν αρκετά έργα το καθένα, σε αντίθεση με το δεύτερο που τα παιδιά έφτιαζαν από ένα έργο. Και

στα δύο νηπιαγωγεία τα παιδιά εκφράστηκαν με ιδιαίτερο ενθουσιασμό. Η αφόρμηση λειτούργησε θετικά ενώ υπήρξαν και νήπια που επηρεάστηκαν από τα έργα άλλων παιδιών και έφτιαξαν παρόμοια.

5.5.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : 19° Νηπιαγωγείο Βόλο

Στο 19° Νηπιαγωγείο Βόλου πραγματοποιήσαμε τη δεύτερη δραστηριότητα. Τα παιδιά δεν είχαν ασχοληθεί στο παρελθόν με κατασκευές από άχρηστα υλικά και παιχνίδια αλλά ούτε γνώριζαν για την ανακύκλωση. Τους άρεσε η ιστορία που έκανε λόγω για την ανακύκλωση και απάντησαν σωστά στις ερωτήσεις που τους κάναμε για την κατανόηση της ιστορίας. Ενθουσιάστηκαν ιδιαίτερα με τα υλικά «που τους περίμεναν στη γωνιά των εικαστικών».

Ενώ αρχικά ρωτούσαν τι θα κάνουν με τα αντικείμενα που έβλεπαν, μετά την ανάγνωση της ιστορίας δεν χρειάστηκε να τους δώσουμε περισσότερες εξηγήσεις. Τα παιδιά πήγαν στο τραπέζι με τα υλικά, διάλεξαν αντικείμενα και άρχισαν μόνα τους να κάνουν συνδυασμούς των υλικών. Κάποια νήπια ζήτησαν τη βοήθειά μας με την κόλλα.

Αν και ο αριθμός των παιδιών ήταν μικρός (8), καθώς κάποια παιδιά απουσίαζαν, το αποτέλεσμα ήταν εκπληκτικό! Τα περισσότερα νήπια έκαναν πάρα πολλά έργα. Για περισσότερο από μία ώρα έφτιαχναν κατασκευές. Δεν ήθελαν να σταματήσουν!!! Συγκεκριμένα, η δραστηριότητα ξεκίνησε στις 3:45 και τα παιδιά εξακολουθούσαν να δημιουργούν μέχρι που ήρθαν οι γονείς να τα πάρουν από το σχολείο (17:30).

Κάθε παιδί όταν τελείωνε την κατασκευή του την έφερνε να τη φωτογραφήσουμε και στη συνέχεια την έδειχνε και στους συμμαθητές του. Επειδή το κάθε νήπιο είχε αρκετά έργα, διάλεξε ένα χώρο μέσα στην τάξη για να τα τοποθετήσει όλα μαζί. Π.χ στη γωνιά της παρεούλας υπήρχαν τα έργα της Ραφαέλας, στην έδρα της κυρίας του Αμαντέο κλπ. Έτσι είχαν την ευκαιρία να τα βλέπουν και τα υπόλοιπα παιδιά.

Κατά τη διάρκεια της κατασκευής των έργων τα παιδιά ήταν ήσυχα και πολύ αφοσιωμένα σε αυτό που έφτιαχναν. Δεν ενοχλούσαν το διπλανό τους αλλά ούτε επηρεαζόταν από τα έργα των άλλων παιδιών. Προσπαθούσαν να κάνουν ποικίλους συνδυασμούς, βάζοντας όλη τους τη φαντασία.

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

1. «Χριστουγεννιάτικο μπουκάλι», «Πασχαλιάτικο», «Λίμνη», «Τσίρκο με 2 καπάκια που έχουν νερό και πηδάει ένας άνθρωπος και βγαίνει έχω το νερό», «Τσίρκο με πιγκουΐνους μέσα», «Αληφούλα», Κατερίνα
2. «Τρένο με ανθρώπους», «Διακοσμητικό», «Διακοσμητικό», «Άνθρωπος με καπέλο», «Σκουπιδοτενεκές», «Κάδος ανακύκλωσης», Κωνσταντίνα
3. «Άνθρωπάκια», «Πληκτρολόγιο», «Κομπιούτερ», «Τιμόνι», « Παγωτό», «πολλά playstation», Αμαντέο
4. «Κάμερα», «Τηλεσκόπιο», «Κιάλια», «Ράλι», Γλεντίς
5. «Διακοσμητικό μπουκάλι», «Καπάκι για καφέ», «Μπουκάλι με κουμπιά», «Για να κάνουμε μπάνιο», Μαρία
6. «Διακοσμητικά», «Διακοσμητικά», Εβίνα
7. «Άνθρωπος με πολλά μάτια», «Σκύλος», «Γιαούρτι που έχει γιαούρτι», «Μπουκάλι με κρασί», «Μαχαίρι και κατσαβίδι που μαχαιρώνουν μαζί», «Τσεκάνι», «Σφυρίχτρα», «Βατραχάκι που έπεσε στο νησί», «Τα γυαλιά έπεσαν σ' ένα κουτί», «Κουβάς που τον πέταξαν σε μια κρεμάστρα», Ραφαέλα
8. «Διακοσμητικό», «Πολλά σπιτάκια», Ιωάννα

5.5.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο : 13^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας

Η δεύτερη δραστηριότητα πραγματοποιήθηκε και στο 13^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας. Το διάστημα που πραγματοποιήσαμε τη δραστηριότητα η νηπιαγωγός προσέγγιζε διαθεματικά το θέμα της ανακύκλωσης. Έτσι η ανάγνωση της ιστορίας ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.

Η ιστορία άρεσε πολύ στα παιδιά και έδειξαν να την κατανοούν. Αρχικά μας ανέφεραν ότι το υλικό θα το πάμε για ανακύκλωση, όταν όμως τους είπαμε ότι θα το αξιοποιήσουμε για να φτιάξουμε έργα τότε, επειδή και τις προηγούμενες μέρες είχαν μιλήσει για τα άχρηστα υλικά, όταν ήρθε η ώρα να πάμε στη γωνιά των εικαστικών, δεν χρειάστηκε να δώσουμε οδηγίες στα παιδιά για το πώς θα το αξιοποιήσουν. Άλλωστε έχουν ασχοληθεί και στο παρελθόν με την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού για τη δημιουργία κατασκευών. Έτσι τα νήπια παρατήρησαν τα υλικά και επέλεξαν αντικείμενα που θα χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν κατασκευές. Ζήτησαν τη βοήθειά μας μόνο για να κολλήσουν π.χ. τα κουκουνάρια και τα καπάκια πάνω στα

πλαστικά μπουκάλια που γλιστρούσαν. Δούλευαν ήσυχα στη γωνιά των εικαστικών και δεν υπήρχαν διαφωνίες στην επιλογή του υλικού. Τελειώνοντας το κάθε νήπιο έφερνε το έργο του να το φωτογραφήσουμε και το τοποθετούσε στη συνέχεια στη γωνιά της παρεούλας, όπου τα συγκεντρώναμε όλα μαζί για να τα παρατηρήσουμε.

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

- 1) *«Ένα ωραίο σπίτι, πάτωμα, μικρό σχολείο»*, Γεωργία
- 2) *«Άνθρωπος»*, Αφροδίτη
- 3) *«Κουτάλι»*, Λουτσιάνα
- 4) *«Πόνυ που τρώει το φαγητό του»*, Κωνσταντίνα
- 5) *«Βαρκούλα»*, Χαρά
- 6) *«Αυτοκίνητο»*, Αλέξανδρος
- 7) *«Αυτοκίνητο»*, Γιώργος
- 8) *«Αυτοκίνητο»*, Μάκης
- 9) *«Χωρίς τίτλο»*, Άλκης
- 10) *«Ρομποτάκι, που μπορεί να περπατάει και να μιλάει και το ζύλο το έχει για να εντοπίζει τους κακούς»*, *«Άνθρωπος»*, Φιλίτσα

5.6. Τρίτη δραστηριότητα

5.6.1. Σχεδιασμός και εφαρμογή της δραστηριότητας

Θέμα: Άχρηστα υλικά

Γνωστικό Αντικείμενο: Εικαστικά

Στόχος: Να μάθουν τα παιδιά να παρατηρούν και να χρησιμοποιούν το άχρηστο υλικό φτιάχνοντας δικά τους έργα.

Μέθοδος: Οι μέθοδοι που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι:

- Παρουσίαση των άχρηστων υλικών.
- Επεξεργασία των άχρηστων υλικών από τα παιδιά- γνωριμία με άμεση επαφή.
- Συζήτηση με τα παιδιά για τα άχρηστα υλικά που τους έρχονται στο μυαλό.
- Κατασκευή με άχρηστο υλικό.

Υλικά: μπουκάλια, καπάκια, παιχνίδια κουμπιά, κρεμάστρες, άδεια κουτάκια, κουκουνάρια, κόλλες κλπ.

Πορεία Διδασκαλίας: Καλούμε τα παιδιά στη γωνιά των εικαστικών και ξεκινάμε τη δραστηριότητα με την παρουσίαση του άχρηστου υλικού. Τα παιδιά επεξεργάζονται τα υλικά, τα παρατηρούν και αναφέρουν και άλλα άχρηστα υλικά που τους έρχονται στο μυαλό. Στη συνέχεια το κάθε παιδί προσπαθεί να κάνει συνδυασμούς των υλικών, για να δημιουργήσει το δικό του έργο. Αφού καταλήξει κάθε παιδί τι θα φτιάξει, με τα υλικά που έχει επιλέξει, το βοηθάμε να τα κολλήσει μεταξύ τους. Στο τέλος παρατηρούμε τα έργα που φτιάξαμε, λέει το κάθε παιδί τι έργο έφτιαξε και τι υλικά χρησιμοποίησε.

5.6.2. Αποτελέσματα και αξιολόγηση της τρίτης δραστηριότητας

Η παραπάνω δραστηριότητα εφαρμόστηκε σε δύο νηπιαγωγεία για να έχουμε μεγαλύτερο δείγμα, το οποίο θα μας βοηθήσει να ανακαλύψουμε περισσότερους θετικούς ή αρνητικούς παράγοντες εικαστικών δημιουργιών. Και τα παιδιά που ασχολήθηκαν με αυτή την δραστηριότητα έφεραν κάποια αποτελέσματα τα οποία και θα αξιολογούν παρακάτω.

Αξιολόγηση

Πίνακας 11

(A= καθόλου, B= μέτρια , Γ= πολύ)

Υποθέσεις της δραστηριότητας	Τρίτη Δραστηριότητα Άχρηστο υλικό	
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη;	B	B
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;	Γ	Γ
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη;	Γ	Γ
Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων;	B	Γ
Η αφόρμιση λειτούργησε θετικά;	-	-
Οι συνήθειες των παιδιών του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν τη δραστηριότητα;	A	A
Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;	Γ	Γ
Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών	Γ	A
Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;	A	A

Όπως μπορούμε να δούμε στον παραπάνω πίνακα, έχουμε σχεδόν τα ίδια αποτελέσματα και στα δύο νηπιαγωγεία. Η τρίτη δραστηριότητα δεν ήταν ιδιαίτερα πρωτότυπη, καθώς τα παιδιά έχουν ασχοληθεί στο παρελθόν με παρόμοιες δραστηριότητες, παρ' όλα αυτά ήταν πολύ ελκυστική και γόνιμη. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων στο δεύτερο νηπιαγωγείο, σε αντίθεση με το πρώτο όπου τα περισσότερα παιδιά έφτιαξαν τα ίδια έργα, επηρεασμένα το ένα από το άλλο.

5.6.2.1. Πρώτο νηπιαγωγείο : Παιδικός Σταθμός «Η παρεούλα μας»

Στον Παιδικό σταθμό «Η παρεούλα μας», πραγματοποιήθηκε η δραστηριότητα χωρίς αφόρμηση. Δώσαμε το υλικό στα παιδιά χωρίς να κάνουμε καμία εισαγωγή. Τα παιδιά περιεργάστηκαν το υλικό, το παρατήρησαν και μας ρώτησαν τι θα κάνουν. Η μόνη οδηγία που τους δώσαμε ήταν ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν όποιο και όσο υλικό ήθελαν για να κάνουν δικά τους περιέργα έργα, συνδυάζοντας τα υλικά. Τα παιδιά όταν επέλεγαν τα υλικά μας τα παρουσίαζαν. Π.χ. Αυτό είναι σαμπουάν, μπουκάλι νερού κλπ. Ανέφεραν, επίσης, ότι είχαν χρησιμοποιήσει ξανά μπουκάλια για να κάνουν κούκλες. Έτσι τα περισσότερα νήπια χρησιμοποίησαν τα μπουκάλια και έφτιαξαν ανθρώπους. Αρκετά ήταν τα νήπια που έκαναν το έργο τους παρόμοιο με το διπλανό τους. Αρκέστηκαν στη δημιουργία ενός έργου το κάθε παιδί, καθώς σε προηγούμενη δραστηριότητα πληροφορηθήκαμε ότι το κάθε νήπιο έκανε ένα έργο μόνο. Βοηθήσαμε κάποια νήπια με την κόλλα. Στο τέλος τα παιδιά παρατήρησαν τα έργα τους, φώναζαν τη νηπιαγωγό τους για να της τα δείξουν με ενθουσιασμό, θέλησαν να φωτογραφηθούν με αυτά και φυσικά να τα πάρουν σπίτι τους. Ζήτησαν να ξαναπάμε για να φτιάξουν και άλλη μέρα κατασκευές.

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

- 1) «Κοριτσάκι», Μαρία
- 2) «Κοπέλα», Έλενα
- 3) «Ανθρωπάκι που κοιτάει επάνω», Ιβόνη
- 4) «2 ανθρωπάκια», Γιώργος
- 5) «Καράβι», Ευρυδίκη
- 6) «Αυτοκίνητο», Λήδα
- 7) «Ένας ανθρωπάκος», Αλέξανδρος

- 8) *«Ανθρωπάκι που κοιτάει επάνω»*, Ραφαέλα
- 9) *«Ανθρωπάκος»*, Κατερίνα
- 10) *«Άνθρωπος»*, Καρολίνα
- 11) *«Κοπέλα»*, Κλεοπάτρα
- 12) *«Κοπέλα»*, Αλέξης
- 13) *«Άνθρωπος»*, Φώτης
- 14) *«Άνθρωπος»*, Θάνος
- 15) *«Καράβι»*, Λίνα
- 16) *«Ένα κορίτσι»*, Φωτεινή
- 17) *«Παιδάκι»*, Κατερίνα
- 18) *«Άνθρωπος»*

5.6.2.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο : 4^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας

Στο 4^ο νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας πραγματοποιήσαμε πάλι τη δραστηριότητα χωρίς αφόρμηση. Ακολουθήσαμε την ίδια διαδικασία δίνοντας το υλικό χωρίς καμία εισαγωγή. Και σε αυτό το νηπιαγωγείο τα παιδιά είχαν ασχοληθεί και στο παρελθόν με την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού, φτιάχνοντας δικά τους έργα αλλά και ομαδική εργασία. Τελευταία τους ομαδική εργασία ήταν η κατασκευή μιας τηλεόρασης. Για το λόγο αυτό και δύο από τα νήπια του σχολείου επέλεξαν το έργο τους να είναι μία τηλεόραση. Τα περισσότερα παιδιά περιορίστηκαν στη δημιουργία ενός έργου, ενώ όσα έφτιαξαν περισσότερα ζήτησαν πρώτα την άδειά μας, για να χρησιμοποιήσουν και άλλα υλικά. Αυτό συνέβη γιατί το κάθε νήπιο σε προηγούμενη δραστηριότητα έφτιαχνε μία μόνο κατασκευή. Τα παιδιά δημιουργούσαν με ενθουσιασμό τις κατασκευές τους. Πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι δύο νήπια θέλησαν να συνεργαστούν για να φτιάξουν κοινά έργα, πράγμα βέβαια που το δεχτήκαμε. Μετά την ολοκλήρωση των κατασκευών τα παιδιά παρατήρησαν τα έργα τους και τα σχολίασαν. Ζήτησαν από τη νηπιαγωγό να επαναλάβουν τη δραστηριότητα.

Τα έργα των παιδιών είναι τα εξής:

- 1) *«Δέντρο»*, Κέλλυ
- 2) *«Πύργος»*, Κέλλυ
- 3) *«Τηλεόραση»*, Μαλεβή
- 4) *«Τηλεόραση»*, Δημήτρης

- 5) «Μουσικό Όργανο», Σίλια
- 6) «Κυκλάκια με κουμπάκια», Σίλια
- 7) «Φωτογραφική μηχανή», «Κάστρο», Νίκος
- 8) «Πύργος με δεντράκια», «Σπίτι», «Γύρω- γύρω όλοι», Ιωάννα-
Θοδωρής
- 9) «Ρόδες», Θοδωρής
- 10) «Αεροπλάνο», Νεφέλη
- 11) «Καράβι με κουκουνάρια», Νεφέλη
- 12) «Καπάκια με κουμπιά», Αποστόλης
- 13) «Καπάκια με κουμπιά», Αποστόλης
- 14) «Κλόουν», «Μουγγός, που έχει αστείο καπέλο», «Άνθρωπος που
έχει το καπέλο του μακρουλό και δεν φαίνονται τόσο καλά τα
μάτια του», Αναστασία

5.7. Αποτελέσματα και αξιολόγηση όλων των δραστηριοτήτων

Η κάθε δραστηριότητα παρουσιάζονταν στα παιδιά με διαφορετικό τρόπο, αλλά εφαρμόζονταν σε δύο διαφορετικά νηπιαγωγεία για να έχουμε μεγαλύτερο δείγμα, το οποίο θα μας βοηθήσει να ανακαλύψουμε περισσότερους θετικούς ή αρνητικούς παράγοντες εικαστικών δημιουργιών. Ανά και συνολικά όλες οι δραστηριότητες έφεραν κάποια αποτελέσματα τα οποία και θα αξιολογούν παρακάτω.

Πίνακας 12
Όλες οι δραστηριότητες (A= καθόλου, B= μέτρια , Γ= πολύ)

Υποθέσεις για τις δραστηριότητες	Α. Δραστ. -Πικάσο & άχρ. υλικό-		Β. Δραστ. -Ανακύκλ.& άχρ. υλικό-		Γ. Δραστ. -Άχρ. υλικό-	
	1° Ν.	2° Ν.	1° Ν.	1° Ν.	2° Ν.	1° Ν.
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη;	Γ	Β	Γ	Β	Β	Β
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη;	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων;	Β	Γ	Γ	Β	Β	Γ
Η αφόρμιση λειτούργησε θετικά;	Γ	Γ	Γ	Γ	-	-
Οι συνήθειες των παιδιών του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν τη δραστηριότητα;	Γ	Γ	Α	Γ	Α	Α
Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών	Α	Α	Α	Β	Γ	Α
Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;	Β	Α	Α	Α	Α	Α

5.8. Συγκριτικά αποτελέσματα

5.8.1 Πρώτη δραστηριότητα

Η πρώτη δραστηριότητα ήταν ελκυστική και γόνιμη για τα παιδιά και των δύο νηπιαγωγείων. Τους ενθουσίασαν και τους εντυπωσίασαν κυρίως τα έργα του Πικάσο ,που τους δείξαμε. Πολλά παιδιά το διασκέδασαν ενώ σε κάποια νήπια φάνηκαν παράξενα!

Συγκεκριμένα στο πρώτο νηπιαγωγείο τα παιδιά δεν είχαν ασχοληθεί στο παρελθόν με κάποιον καλλιτέχνη ούτε έκαναν χρήση και αξιοποίηση του φαινομενικά άχρηστου υλικού., για τη δημιουργία κατασκευών. Η πλειοψηφία των παιδιών έκανε ανθρώπους καθώς κάποια νήπια προσπάθησαν να κάνουν τα έργα που έκαναν οι φίλου τους ή τα έργα που έκαναν τα νήπια που εκδήλωσαν «έντονα» τα επιτεύγματα τους και τελείωσαν γρήγορα. Και αυτό γιατί δεν ικανοποιούνταν από τις προσωπικές τους ιδέες, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται από τους άλλους. Ήταν μια πρωτότυπη δραστηριότητα παρ' όλο που τα παιδιά περιορίστηκαν στην μία κατασκευή. Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας υπήρξε νήπιο που συμβούλευε τους φίλους τους που δυσκολευόταν να κατασκευάσουν κάτι περίεργο όπως ο Πικάσο. Όπως επίσης δεν ήταν πλήρης η δραστηριότητα γιατί δεν προλάβουμε να δούμε και να παρατηρήσουμε όλοι μαζί το έργο κάθε νηπίου.

Τα παιδιά μετά την αφήγηση της ιστορίας αντέδρασαν θετικά στην παρότρυνσή μας να φτιάξουμε και εμείς έργα, περίεργα και παράξενα με τα υλικά που είχαμε στη διάθεση μας όπως ο Πικάσο. Στο τέλος τα περισσότερα παιδιά ήθελαν να πάρουν τα έργα τους στο σπίτι για να διακοσμήσουν το δωμάτιό τους.

Πρέπει , επίσης, να αναφέρουμε ότι, αρχικά κάποια νήπια παρατηρώντας τα παιχνίδια πάνω στο τραπέζι, τα επέλεξαν για να παίξουν. Γι' αυτό, λοιπόν, τους παροτρύναμε να τα χρησιμοποιήσουν για να κάνουν έργα όπως ο Πικάσο έκανε τη «Μαιμού» και τότε ζήτησαν τη καθοδήγησή μας. Προσπαθήσαμε απλά να εξηγήσουμε στα παιδιά ότι με τα πόνυ για παράδειγμα, που είχαν μπροστά τους, θα μπορούσαν να κάνουν μία σύνθεση. Έτσι η Αλίκη έφτιαξε μια φάρμα και η Μαρία ένα σπίτι. Ενώ ο Αποστόλης στο έργο του ένωσε όλες τις καρέκλες που βρήκε και έφτιαξε ένα κρεβάτι.

Στο δεύτερο νηπιαγωγείο τα παιδιά είχαν μάθει να δουλεύουν με καλλιτέχνες και με κατασκευές από άχρηστο υλικό, οπότε μετά την αφήγηση της ιστορίας, από μόνο του το κάθε παιδί άρχισε να επιλέγει τα υλικά και να κατασκευάζει. Η

δραστηριότητα, λοιπόν, αν και δεν ήταν πρωτότυπη για τα νήπια του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου, ήταν ελκυστική, καθώς στα παιδιά άρεσε να δουλεύουν με άχρηστο υλικό. Ήταν γόνιμη και υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων όπως μαρτυρούν και τα έργα! Το κάθε νήπιο έφτιαξε περισσότερα από ένα έργο και δεν υπήρξε «αντιγραφή». Καθένα από τα νήπια διάλεγε ήσυχα τα υλικά που ήθελε και πήγαινε στο μέρος που βολευόταν να τα κολλήσει μόνο του.

Μετά την ολοκλήρωση των έργων τα παιδιά παρατήρησαν και έκαναν θετικά σχόλια για τα έργα των συμμαθητών τους. Με κάποια γέλασαν κιόλας και με άλλα απόρησαν.

Πρέπει τέλος να σημειώσουμε ότι μπορεί η νηπιαγωγός να ασχολείται κατά τη διάρκεια της χρονιάς με καλλιτέχνες αλλά δεν είχε συνδέσει μέχρι στιγμής την τεχνική του κολλάζ με τον Πικάσο.

5.8.2 Δεύτερη δραστηριότητα

Η δεύτερη δραστηριότητα αν και δεν ήταν πρότυπη για τα παιδιά του δεύτερου νηπιαγωγείου, ήταν ελκυστική και γόνιμη για τα νήπια και των δύο νηπιαγωγείων. Βέβαια υπήρξε μεγαλύτερη ποικιλία και ποσότητα έργων στο πρώτο νηπιαγωγείο απ' ό,τι στο δεύτερο. Όπως επίσης τους άρεσε πολύ η ιστορία που προηγήθηκε. Έδειξαν να κατανοούν την ιστορία αφού απάντησαν στις ερωτήσεις που τους κάναμε για την κατανόησή της. Αντιλήφθηκαν το μήνυμα που ήθελε να τους περάσει η ιστορία, πράγμα που μαρτυρά η πληθώρα των έργων που υπήρξε, όπως και η κατασκευή ενός σκουπιδοτενεκέ και ενός κάδου ανακύκλωσης από ένα νήπιο. Τα παιδιά χρησιμοποίησαν σχεδόν όλα τα υλικά με τα οποία τους είχαμε προμηθεύσει. Δεν ήθελαν μας είπαν»να πετάξουν τίποτα»! τα νήπια δεν είχαν ξανασχοληθεί με την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού, γι' αυτό και η δραστηριότητα τους άρεσε πάρα πολύ! Τα παιδιά εκφράστηκαν μέσω της δραστηριότητας στο έπακρον!!!

Όπως προαναφέραμε η δραστηριότητα ήταν ελκυστική και γόνιμη και στο δεύτερο νηπιαγωγείο αν και όχι πρωτότυπη. Το κάθε παιδί περιορίστηκε στην κατασκευή ενός έργου. Αυτό συνέβη γιατί σε προηγούμενη δραστηριότητα που χρησιμοποίησαν άχρηστα υλικά το κάθε νήπιο έφτιαχνε μόνο ένα έργο. Έτσι η Φιλίτσα για παράδειγμα, όταν θέλησε να φτιάξει και δεύτερο έργο ήρθε να μας ρωτήσει αν της το επιτρέπουμε να χρησιμοποιήσει και άλλο υλικό για να κάνει και δεύτερη κατασκευή. Η απάντησή μας βέβαια ήταν θετική.

Παρ' όλα αυτά υπήρξε ποικιλία στα έργα και το κάθε νήπιο εκφράστηκε δημιουργικά! Τα παιδιά έδειξαν να την απολαμβάνουν τόσο κατά τη διάρκεια της ιστορίας όσο και κατά την ώρα της κατασκευής. Τους άρεσε πολύ η ιδέα της ανακύκλωσης. Κάποιο νήπιο μάλιστα, μας περιέγραψε και ένα χώρο ανακύκλωσης που είχε επισκεφτεί στην Αθηνά, με το νηπιαγωγείο του στο οποίο βρισκόταν την προηγούμενη χρονιά. Όταν είδαν το άχρηστο υλικό ανέφεραν ότι θα πρέπει να το πάμε για ανακύκλωση. Τους παροτρύναμε όμως να φτιάξουν έργα και τους άρεσε πολύ η ιδέα. Έτσι τα παιδιά δημιούργησαν!

5.8.3 Τρίτη δραστηριότητα

Τόσο στον Παιδικό Σταθμό όσο και στο νηπιαγωγείο η δραστηριότητα ήταν γόνιμη και ελκυστική. Τα παιδιά εκφράστηκαν με ενθουσιασμό και κατασκεύασαν ποικίλα έργα κυρίως στο νηπιαγωγείο. Τα παιδιά του Παιδικού Σταθμού προφανώς ήταν επηρεασμένα από την προηγούμενη δραστηριότητα με την κατασκευή της κούκλας και γι' αυτό το λόγο η πλειοψηφία των νηπίων έφτιαξε ανθρώπους. Δεν ήταν μια πρωτότυπη δραστηριότητα για τα νήπια καθώς είχαν ασχοληθεί με την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού. Η μόνη διαφορά ήταν ότι υπήρξε ελευθερία για να κατασκευάσουν όσα έργα ήθελαν, πράγμα που δεν συνέβαινε σε προηγούμενες δραστηριότητες. Η παρουσίαση ήταν πλήρης και τα παιδιά έδειχναν να απολαμβάνουν τη δραστηριότητα και ζήτησαν να επαναληφθεί. Τέλος πρέπει να σημειώσουμε ότι αν και δεν υπήρξε αφορμή, ούτε κάποια εισαγωγή για το πώς μπορούμε να αξιοποιήσουμε το άχρηστο υλικό, τα παιδιά δεν έδειξαν να δυσκολεύονται, προφανώς επειδή είχαν προηγούμενα ερεθίσματα και εμπειρίες από ανάλογες δραστηριότητες.

6. Γενικά συμπεράσματα

Μετά την ολοκλήρωση των 2 ερευνών, η πρώτη με τα *Ερωτηματολόγια για τις εικαστικές δραστηριότητες και τους καλλιτέχνες* και η δεύτερη με τις *Εικαστικές δραστηριότητες εμπνευσμένες από την τεχνική του κολλάζ*, η οποία πραγματοποιήθηκε σε νηπιαγωγεία και σε Παιδικούς Σταθμούς του Βόλου, καταλήξαμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

1. **Όλες οι δραστηριότητες ήταν ελκυστικές και γόνιμες για τα παιδιά, παρόλο που για κάποια νηπιαγωγεία δεν ήταν πρωτότυπες**, καθώς είχαν ασχοληθεί στο παρελθόν με αξιοποίηση του άχρηστου υλικού για την κατασκευή έργων.
2. **Όλα τα παιδιά, του κάθε νηπιαγωγείου, συμμετείχαν στις δραστηριότητες και υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων** σε όλα τα νηπιαγωγεία. Η πλειοψηφία των έργων των παιδιών χαρακτηρίζεται από έντονο ενθουσιασμό κατά τη διάρκεια της δημιουργίας, περιέργεια για το υλικό και τον τρόπο αξιοποίησής του. Σε όσα νηπιαγωγεία είχαν ασχοληθεί ξανά με άχρηστο υλικό τα έργα των παιδιών χαρακτηρίζονταν από μεγάλη φαντασία, ευρηματικότητα και πρωτοτυπία!
3. Αν και η αφόρμηση για κάθε δραστηριότητα ήταν διαφορετική, **με όποιο τρόπο κι αν έγινε η παρουσίαση της δραστηριότητας, τα παιδιά εκφράστηκαν**, ανέπτυξαν και καλλιέργησαν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους.
  - Τα παιδιά, στα οποία παρουσιάσαμε τη ζωή και τα έργα του Πικάσο, έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον, τους άρεσαν τα «περίεργα» έργα του και τους ενθουσίασε το γεγονός ότι έγιναν κι εκείνα «μικροί καλλιτέχνες»!
  - Όπως επίσης και τα παιδιά που άκουσαν την ιστορία για την ανακύκλωση, αντέδρασαν θετικά, τους άρεσε η διαδικασία και μπήκαν στο νόημα της ανακύκλωσης. Η πρώτη αντίδρασή τους ήταν να ανακυκλώσουμε τα άχρηστα υλικά. Όταν όμως τους είπαμε ότι θα το αξιοποιήσουμε για την κατασκευή έργων τότε θέλησαν να μην πετάξουν καθόλου το υλικό που τους πήγαμε, αλλά να το αξιοποιήσουν όσο περισσότερο μπορούν.

- Ακόμη και τα παιδιά στα οποία δεν έγινε καμία εισαγωγή για το πώς θα αξιοποιηθεί το υλικό που τους πήγαμε, τα παιδιά εκφράστηκαν και υπήρξαν ποικίλα αποτελέσματα.

Γενικά **οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά** και βοήθησαν στην ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων με επιτυχία!

4. **Οι συνήθειες εργασίες στο νηπιαγωγείο**, όπως φάνηκε από την έρευνα, **παίζουν σημαντικό ρόλο και στην επαφή του παιδιού με το υλικό και κυρίως στον μετέπειτα χειρισμό του**. Υπήρξαν παιδιά που ενεργούσαν πάντα μετά από οδηγίες της νηπιαγωγού, οι οποίες αν δεν τους δίνονταν, τις αναζητούσαν. Υπήρξαν βέβαια και παιδιά που δημιουργούσαν ανάλογα με το ενδιαφέρον της στιγμής. Το βέβαιο πάντως είναι ότι τα νήπια που είχαν ασχοληθεί ξανά με την αξιοποίηση του άχρηστου υλικού, είχαν μάθει να δημιουργούν ένα έργο κάθε φορά και γι' αυτό το λόγο αρκετές ήταν οι περιπτώσεις παιδιών που ζήτησαν την άδειά μας για να προχωρήσουν και στη δημιουργία κι άλλων κατασκευών.
5. **Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα**. Η συνύπαρξη πολλών υλικών σε μια δραστηριότητα μπορεί να βοηθήσει ή να αποτρέψει την ανακάλυψη των δυνατοτήτων του συγκεκριμένου υλικού. Επίσης η παρουσία πλούσιου υλικού στον πάγκο εργασίας μπορεί να γίνεται κίνητρο «πλούσιας» δημιουργίας. Στα παιδιά δόθηκαν αρκετά ευτελή και καθημερινά υλικά από το σύγχρονο φυσικό και αστικό περιβάλλον σε πολλά μεγέθη. Από μεγάλα μπουκάλια και χαλασμένα παιχνίδια, μέχρι μικρά κουμπάκια. Τα περισσότερα παιδιά χρησιμοποίησαν τα μεγάλα μπουκάλια σε συνδυασμό με τα κουμπιά, τα καπάκια και τα χάρτινα κουτάκια και δημιούργησαν πλούσια έργα. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως τα παιδιά συσχέτιζαν τα υλικά μεταξύ τους και προέβησαν σε ανάλογες ενέργειες.
6. Σε αυτό βέβαια συνέβαλε και το γεγονός ότι **αρκετά ήταν τα νήπια που επηρεάστηκαν από τα έργα άλλων παιδιών**, τα οποία εκδήλωναν έντονα τα επιτεύγματά τους, με αποτέλεσμα να επηρεάζουν τα παιδιά που δεν ικανοποιούνταν από τις προσωπικές τους ιδέες. Η έρευνα, λοιπόν, έδειξε πως οι έντονες εκδηλώσεις κάποιων παιδιών επηρέασαν κάποια άλλα παιδιά και τα οδήγησαν σε ανάλογες ενέργειες δημιουργίας

7. Προσπαθήσαμε οι οδηγίες προς τα παιδιά, όσον αφορά την κατασκευή των έργων, να είναι περιορισμένες, καθώς δεν θέλαμε να αποτρέψουμε την αυθόρμητη παρατήρηση του υλικού, την προσωπική επεξεργασία των υλικών και την ελεύθερη δημιουργία έργων. Πράγμα που βοήθησε τα παιδιά να αυτενεργήσουν. Υπήρξαν περιπτώσεις που προσπαθήσαμε να προκαλέσουμε την περιέργειά τους και να μην δώσουμε οδηγίες στα παιδιά που ίσως δυσκολεύονταν.
8. Επίσης αποδείχτηκε ότι **δεν είναι δύσκολο να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με έργα και τεχνικές καλλιτεχνών** μέσα από τις κατάλληλες εικαστικές δραστηριότητες. Οι οποίες, όπως αποδείχθηκε από την έρευνα μας, είναι πολύ ελκυστικές, αρέσουν στα παιδιά και προκαλούν ποικίλα αποτελέσματα.
9. **Καταφέραμε επίσης να προκαλέσουμε και το ενδιαφέρον των νηπιαγωγών**, οι οποίες δεν είχαν ασχοληθεί με καλλιτέχνες και τις τεχνικές τους, και όπως μας έδειξε και η έρευνα με τα ερωτηματολόγια, λίγες ήταν εκείνες που χρησιμοποιούν το άχρηστο υλικό στην τάξη, να εντάξουν στο πρόγραμμά των εικαστικών δραστηριοτήτων ανάλογες δραστηριότητες.

Η τεχνική του ασμπλάζ, είναι μια τεχνική που αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά και γίνεται πιο κατανοητή και ευχάριστη όταν παρουσιάζεται κυρίως μέσω της ιστορίας του καλλιτέχνη.

«Στα πλαίσια λοιπόν ενός αλληλεπιδραστικού περιβάλλοντος, η τέχνη μπορεί να προσεγγίζεται μέσα από εικαστικές δραστηριότητες δίνοντας έμφαση στις εσωτερικές διαδικασίες, οι οποίες με τη σειρά τους θα οδηγήσουν στην παραγωγή εικαστικών δημιουργιών» (Τρίμη – Μαναβόπουλος, σελ. 234).

Η χρήση του άχρηστου υλικού με τρόπο δημιουργικό στις εικαστικές δραστηριότητες, το οποίο είναι τρισδιάστατο, και μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές και διαστάσεις και να μετασχηματιστεί και το οποίο συναντούν τα παιδιά στο σπίτι, στο σχολείο, στο φυσικό περιβάλλον, τους δίνει τη δυνατότητα να προσεγγίσουν και την τέχνη μέσα από την πράξη.

Τα παιδιά είναι οι αποδέκτες της Τέχνης του αύριο, γι' αυτό πρέπει να είναι κοινωνοί της Τέχνης, να έχουν γνώση της σύγχρονης εικαστικής σκέψης και όχι συστηματική ανοχή σε αυτήν!

Ο παιδαγωγός θα λειτουργήσει σωστά αν βοηθήσει το παιδί, να ανακαλύψει μόνο του την τέχνη και όχι να του την προσφέρει ή ακόμα χειρότερα να του την επιβάλλει έτοιμη. Όσο πιο νωρίς αρχίσει το παιδί να έχει μια σωστή επαφή με τα έργα

τέχνης τόσο πιο γρήγορα θα έχουμε θετικά αποτελέσματα. Και ο χώρος του νηπιαγωγείου είναι ο πιο κατάλληλος για μια σωστή αρχή, με σωστές και γερές βάσεις, στη συνάντηση του παιδιού και τέχνης, άρα και στην απαρχή της αισθητικής καλλιέργειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ, Η., *Η τέχνη στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*, Τεύχος β, Δίπτυχο, Αθήνα 1982.
- ΓΡΟΣΔΟΣ, Σ., *Δημιουργικά χρωματιστά παιχνίδια*, Τυποφιλία/Μαστορίδης, Θεσσαλονίκη 1998.
- HOUSSAYE, J., *Δεκαπέντε Παιδαγωγοί Σταθμοί στην Ιστορία της Παιδαγωγικής Σκέψης*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000.
- ΚΟΦΦΑΣ, ΑΛ., Κ., *Δραστηριότητες Αισθητικής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο*, Αθήνα 1989.
- ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ- ΒΑΛΗΝΑΚΗ, Π., *Νηπιαγωγική 1 - Συστήματα και Μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις*, ΑΦΟΙ Βλάσση, Αθήνα 1981.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α. Ν., *Εικαστικές δημιουργίες I μέσα από την παρατήρηση-Ιδέες-Σκέψεις-Προτάσεις δραστηριοτήτων*, Καστανιώτη, Αθήνα 2002.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α. Ν., *Ζωγραφική-Γλυπτική, Χαρακτική, Gutenberg*, Αθήνα 2001.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α. Ν., *Κατασκευές για: κολλάζ- θέατρο, αρχιτεκτονική*, Gutenberg, Αθήνα 2000.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α. & Ν., ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ε., *Ανίχνευση συντελεστών, οι οποίοι προκαλούν τη δημιουργία ή διαφοροποιούν προγραμματισμένες εικαστικές δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο*, Virtual School, The sciences of Education Online, τόμος 3, τεύχος 1, 2002.
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Κ. & ΧΙΩΤΑΚΗ, Ε., *Δραστηριότητες για την ανακάλυψη και κατανόηση του περιβάλλοντος στην προσχολική ηλικία*, Καστανιώτη, Αθήνα 2001.

ΝΤΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΛ., *Σύγχρονες Τάσεις της Προσχολικής Αγωγής, Τυπωθήτω, Αθήνα 2002.*

ΡΗΝΤ, Χ., *Ιστορία της μοντέρνας ζωγραφικής, Υποδομή, Αθήνα 1978.*

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, Δ., *Αισθητική καλλιέργεια και Μέσα έκφρασης των νηπίων, (Βασική βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου-13), Καστανιώτη, Αθήνα 1986.*

ΤΡΙΜΗ, Ε., & ΜΑΝΑΒΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., *Πρωθώντας τις δημιουργικές ικανότητες των παιδιών μέσα από ένα εικαστικό πρόγραμμα με φαινομενικά άχρηστο υλικό, σελ. 229-243.*

ΤΡΟΥΛΗΣ, Γ. Μ., *Η αισθητική αγωγή του παιδιού στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο, Γρηγόρη, Αθήνα 1991.*

ΤΣΙΑΝΤΖΗ, Μ., *Αγωγή της Προσχολικής ηλικίας, Gutenberg, Αθήνα 1996.*

ΥΠΕΠΘ, *ΒΙΒΛΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, Αθήνα 1987.*

ΥΠΕΠΘ, *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, Αθήνα 2002.*

ΥΠΕΠΘ, *ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ, Οδηγός Νηπιαγωγού, Αθήνα 2006.*

ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, ΑΛ., *Η Τέχνη του 20^{ου} αιώνα, Τόμος Β, Θεσ/νίκη 1993.*

Παράρτημα

1. Ερωτηματολόγιο
2. Οδηγός παρατήρησης δραστηριοτήτων
3. Φωτογραφικό υλικό και έργα των παιδιών

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά το παρακάτω ερωτηματολόγιο και συμπληρώστε τις απαντήσεις σας

ΕΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: .....

1. Τα παιδιά του νηπιαγωγείου σας θέλουν να ασχολούνται με δραστηριότητες σχετικά με τη ζωγραφική, γλυπτική (πλαστική), κατασκευές;

α. Καθόλου   β. Ελάχιστα   γ. Μέτρια   δ. Πολύ   ε. Πάρα πολύ

2. Γράψτε τα επικρατέστερα υλικά που συνήθως χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο για να ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν εικαστικά έργα;

α. Ζωγραφική (μπογιές)   β. Γλυπτική   γ. Κατασκευές

α1.   β1.   γ1.

α2.   β2.   γ2.

α3.   β3.   γ3.

α4.   β4.   γ4.

α5.   β5.   γ5.

3. Όταν παρουσιάζετε τα υλικά και τις τεχνικές (ζωγραφικής, γλυπτικής, κατασκευών) που χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο, τα συνδέεται με κάποιους καλλιτέχνες;

α. Πάντα
β. Συχνά
γ. Σπάνια
δ. Καθόλου

4. Στο νηπιαγωγείο τα παιδιά βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών;

A. ΟΧΙ
B. ΝΑΙ

5. Όταν τα νήπια βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, πώς συνήθως αντιδρούν; (Σημειώστε όσες περιπτώσεις διαπιστώσατε)

α. Με ενδιαφέρον και ενεργοποιούνται σε ανάλογες δραστηριότητες
β. Με ενθουσιασμό και αναπτύσσουν συζητήσεις γύρω από τα έργα και τους καλλιτέχνες
γ. Με περιέργεια και ζητούν περισσότερες πληροφορίες γύρω από αυτά

- δ. Με αδιαφορία και δεν συμμετέχουν σε καμία δραστηριότητα
- ε. Με άρνηση και σχολιάζουν αρνητικά
- στ. Κάτι άλλο

6. Μέχρι σήμερα, έχετε φέρει τα νήπια σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών (ζωγραφικής, χαρακτικής, γλυπτικής, κατασκευών κ.ά.)

- A. ΟΧΙ
- B. ΝΑΙ

6.1. Αν απαντήσατε ΟΧΙ, τότε σημειώστε τους αρνητικούς παράγοντες ;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις θέλετε)

- α. Αυτό τον τρόπο προσέγγισης δεν τον διδαχθήκατε στις σπουδές σας
- β. Δεν βρήκατε σχετική βιβλιογραφία
- γ. Δεν το θεωρείτε απαραίτητο
- δ. Δεν πιστεύετε ότι είναι ενδιαφέρον και ελκυστικό για τα νήπια
- ε. Είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης
- στ. Δεν έτυχε
- η. Κάτι άλλο

6.2. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τους θετικούς παράγοντες εφαρμογής;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε)

- α. Στο πρόγραμμα περί τέχνης, που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο
- β. Στις ανάγκες διαθεματικών προσεγγίσεων στο νηπιαγωγείο
- γ. Στις συναδελφικές πληροφορίες
- δ. Στις σπουδές, σας γύρω από την τέχνη και τους καλλιτέχνες
- ε. Σε κάτι άλλο

6.3. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τον τρόπο προσέγγισης με τα έργα τέχνης;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε.)

- α. Με αντίγραφα έργων ή τις αφίσες που έχετε αναρτήσει στους χώρους του νηπιαγωγείου.
- β. Με βιβλία που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου.
- γ. Με δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο.
- δ. Με επισκέψεις που κάνατε σε χώρους εκθέσεων ή μουσείων ή εργαστηρίων.
- ε. Με κάποιο άλλο τρόπο.....

6.4. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποιήσατε;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε.)

- α. Κλασικής εποχής (Αρχαία Αίγυπτο-Ελλάδα, Βυζαντινή, Αναγέννηση, Ρεαλισμό κ.ά)

- β. Παραδοσιακής τέχνης (ζωγραφική, κεντήματα, αγγεία, ενδύματα, πίνακες, ξυλόγλυπτα κ.α)
- γ. Μοντέρνας Τέχνης (εξπρεσιονισμός, αφαίρεση, συμβολισμός, κυβισμό, νταντά κ.ά)
- δ. Κάτι άλλο

6.5. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε τη μέθοδο προσέγγισης; (Σημειώστε τις εφαρμογές)

- α. Δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη
  - β. Κάνοντας μια απλή αναφορά για τον καλλιτέχνη
  - γ. Παρουσιάζοντας τον καλλιτέχνη μέσα από μια μικρή ιστορία
  - δ. Κάτι άλλο
- .....
- .....

6.6. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε γράψτε ποιους καλλιτέχνες και ποια έργα τους ή μόνο έργα γνώρισαν τα νήπια;

- α.
- β.
- γ.
- δ.
- ε.

6.7. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε με ποια τεχνική; (Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε)

- α. Δαχτυλοτυπώματα (ζωγραφική)
- β. Πουαντιγιέ (ζωγραφική)
- γ. Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής
- δ. Πιτσιλιές (ζωγραφική)
- ε. 'Καταρράκτες' (ζωγραφική)
- στ. Τύπωμα με γεωμετρικά στερεά
- ζ. Μονοτυπία (Τύπωμα)
- η. Σύνθεση με χαρτιά
- θ. Βιτρό με ζελατίνες
- ι. Κατασκευές από άχρηστα υλικά
- ια. Χρωματομουτζούρες (ζωγραφική)
- ιβ. Μόμπιλς (κατασκευή)
- ιγ.
- ιδ.
- ιε.
- Ιστ.

7. Κατά την καριέρα σας, διαπιστώσατε πως κάποια παιδιά, έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες;

α. ΟΧΙ

β. ΝΑΙ

(αιτιολογήστε) .....

.....

Σας ευχαριστώ!

Οδηγός παρατήρησης δραστηριοτήτων

Υποθέσεις για τις δραστηριότητες	Δραστηριότητες	
	1^ο Νηπιαγωγείο	2^ο Νηπιαγωγείο
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη; Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;		
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη; Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων; Η αφόρμιση λειτούργησε θετικά;		
Οι συνήθειες των παιδιών του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν τη δραστηριότητα; Τα χαρακτηριστικά του υλικού μιας δραστηριότητας μπορούν να προκαλέσουν εικαστικά αποτελέσματα;		
Οι εκφραστικές εκδηλώσεις κάποιων παιδιών κατά τη διάρκεια της δημιουργικής διαδικασίας, επηρεάζουν τα εικαστικά αποτελέσματα των άλλων παιδιών		
Οι οδηγίες του νηπιαγωγού βοηθούν, επηρεάζουν ή εμποδίζουν τα εικαστικά αποτελέσματα μιας δραστηριότητας;		

1. Φωτογραφικό υλικό και έργα των παιδιών

Παιδικός Σταθμός Γ. Δήμου

«Βενζινάδικο»
Θοδωρής

«Άνθρωπος»
Κων/νος

«Αυτοκίνητο»
Γιώργος

«Άνθρωπος που κοιμάται»
Γιώργος

«Άνθρωπος»
Γιάννης

«Γυναίκα»
Λευτέρης

«Σπίτι»
Μαρία

«Φάρμα»
Αγγελική

«Άνθρωπος»
Μαρία- Αγγελική

«Άνθρωπος»
Μαίρη

«Κουζίνα με δύο περίεργα μάτια»
Σοφία

«Τρένο»
Πάυλος

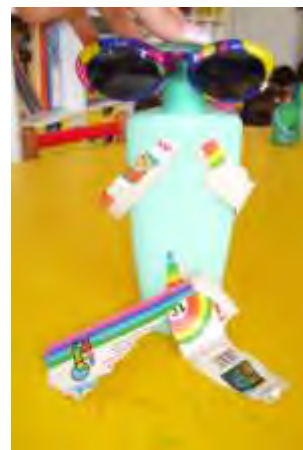
«Άνθρωπος»
Αλέξανδρος

«Άνθρωπος»
Αλέξανδρος

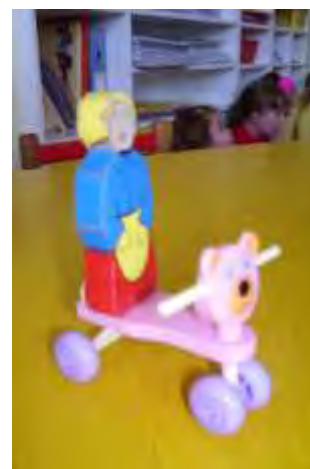
«Φατσούλα»
Γιώργος

«Φάντασμα»
μιχάλης

«Τηλεόραση»
Παναγιώτης

«Κοπέλα»
Ειρήνη

«Άνθρωπος με 3 μάτια»
Νίκος

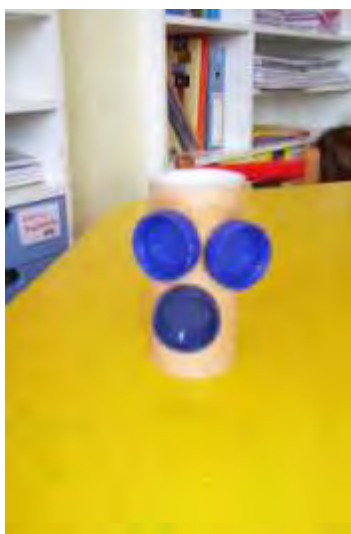
«Κρεβάτι και τραπέζι»
Απόστολος

«Τρένο»
Λευτέρης

«Άνθρωπος»
Λευτέρης

«Άνθρωπος- μαμά- Μπαμπάς»
Απόστολος

1^ο Νηπιαγωγείο Διμηνίου

Τα έργα τους

«Σημεία»,
Χρήστος

«Τραπέζι που δεν έχει σκεπή»,
Χρήστος

«Κιάλια»,
Χρήστος

«Στραβόκυβος»,
Χρήστος

« Ένας χάρακας που φωνάζει Ωωω»
Χρήστος

«Πύργος»,
Χρήστος

«Άνθρωπος»,
Σαμίρα

« Ο Τρελούλης»,
Σαμίρα

«Ο Χοντρούλης»,
Σαμίρα

«Σημαία, η Χαρά»,
Σαμίρα

«Η καλή πιανίστρια»,
Σαμίρα

«Ο πραγματικός Φτερός»,
Σαμίρα

«Άνθρωπος με καπέλο»,
Αρετή

«Φανάρι»,
Αρετή

«Βάτραχος και παγκάκι»,
Αρετή

«Φάρος»,
Αρετή

«Τραπεζάκια με πολλά γλυκά και ένα
μπουκάλι με δύο φαγητά»,
Ευαγγελία

«Παιδάκι»,
Ευαγγελία

«Ταψάκια με πίττα και άνθρωπος»,
Κωνσταντίνος

«Η πίττα»,
Κωνσταντίνος

«2 πύργοι»,
Νίκος

«Πήρα ένα στρογγυλό και ένα ζύλινο και
το έκοψα μ' αυτό (δείχνει το μαχαίρι)»,
Νίκος

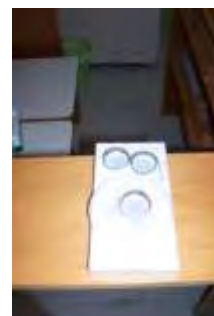
«Πύργοι»,
Γιάννης

«Κλαρκ που φορτώνει τιμέντα»,
Μάνθος

«Ο Χοντρουλής»,
Τριανταφυλλένια

«Ο Μελένιος»,
Τριανταφυλλένια

«Η Μελένια»
Τριανταφυλλένια

«Μπουκάλι- άνθρωπος»,
Αντώνης

«Ο Φοβητσιάρης»,
Αντώνης

19° Νηπιαγωγείο Βόλου

«Διακοσμητικά»
Εβίνα

«Σκουπιδοτενεκές»
Κωνσταντίνα

«Κάδος ανακύκλωσης»
Κωνσταντίνα

«Διακοσμητικό»
Κωνσταντίνα

«Διακοσμητικό»
Κωνσταντίνα

«Άνθρωπος με καπέλο»
Κωνσταντίνα

«Τρένο με ανθρώπους»
Κωνσταντίνα

«Χριστουγεννιάτικο μπουκάλι»
Κατερίνα

«Πασχαλιάτικο»
Κατερίνα

«Τσίρκο με 2 καπάκια που έχουν
νερό και πηδάει ένας άνθρωπος και
βγαίνει έχω το νερό»
Κατερίνα

«Λίμνη»
Κατερίνα

«Τσίρκο με πηγουίνους μέσα»,
Κατερίνα

«Αληφούλα»
Κατερίνα

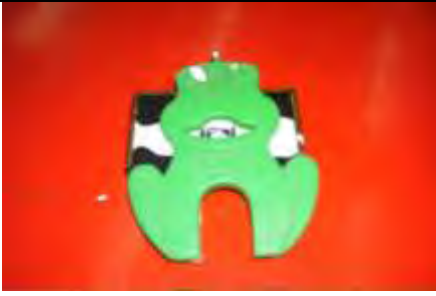

«Μαχάιρι και κατσαβίδι που
μαχαιρώνουν μαζί»
Ραφαέλα

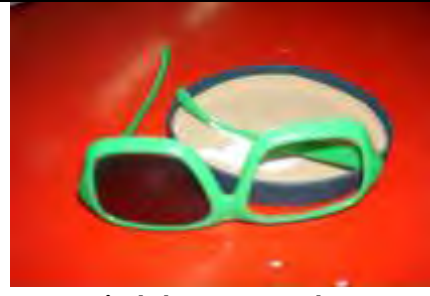

«Τσεκάνι»,
Ραφαέλα

*«Βατραχάκι που έπεσε στο νησί»
Ραφαέλα*

*«Τα γυαλιά έπεσαν σ' ένα κουτί»
Ραφαέλα*

*«Σκύλος»,
Ραφαέλα*

*«Μπουκάλι με κρασί»
Ραφαέλα*

*«Γιαούρτι που έχει γιαούρτι»
Ραφαέλα*

*«Κουβάς που τον πέταξαν σε μια
κρεμάστρα»
Ραφαέλα*

*«Άνθρωπος με πολλά μάτια»
Ραφαέλα*

*«Σφυρίχτρα»
Ραφαέλα*

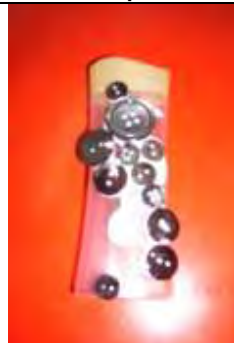
«Μπουκάλι με κουμπιά»
Μαρία

«Διακοσμητικό μπουκάλι»
Μαρία

«Καπάκι για καφέ»
Μαρία

«Για να κάνουμε μπάνιο»
Μαρία

«Τηλεσκόπιο»
Γλεντίς

«Ράλι»
Γλεντίς

«Κάμερα»
Γλεντίς

«Κιάλια»
Γλεντίς

«Ανθρωπάκια»
Αμαντέο

«Τιμόνι»,
Αμαντέο

«Κομπιούτερ»
Αμαντέο

«πολλά playstation»,
Αμαντέο

« playstation»,
Αμαντέο

«Πληκτρολόγιο»
Αμαντέο

« playstation»,
Αμαντέο

« playstation»,
Αμαντέο

« Παγωτό»
Αμαντέο

«Πληκτρολόγιο»
Αμαντέο

13° N. Ιωνίας

«Άνθρωπος»
Αφροδίτη

«Κουτάλι»
Λουτσιάνα

«Ένα ωραίο σπίτι, πάτωμα, μικρό σχολείο»
Γεωργία

«Πόνυ που τρώει το φαγητό του»
Κωνσταντίνα

«Βαρκούλα»
Χαρά

«Αυτοκίνητο»
Αλέξανδρος

«Αυτοκίνητο»
Γιώργος

«Αυτοκίνητο»
Μάκης

«Χωρίς τίτλο»
Άλκης

«Ρομποτάκι, που μπορεί να περπατάει
και να μιλάει και το ξύλο το έχει για να
εντοπίζει τους κακούς»
Φιλίτσα

«Άνθρωπος»
Φιλίτσα

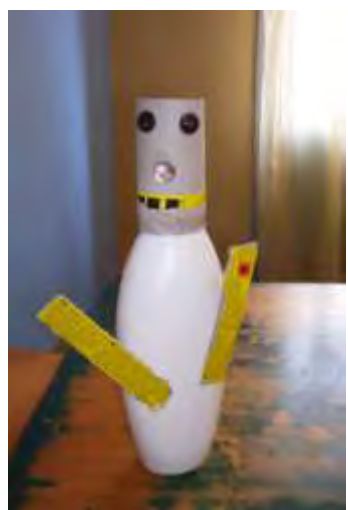
Παιδικός Σταθμός « Η παρεούλα μας»

«Άνθρωπος»

«Κοριτσάκι»
Μαρία

«Κοπέλα»
Έλενα

«Άνθρωπάκι που κοιτάει
επάνω»
Ιβόνη

«2 ανθρώπια»
Γιώργος

«Καράβι»
Ευρυδίκη

«Αυτοκίνητο»
Λήδα

«Ένας ανθρωπάκος»
Αλέξανδρος

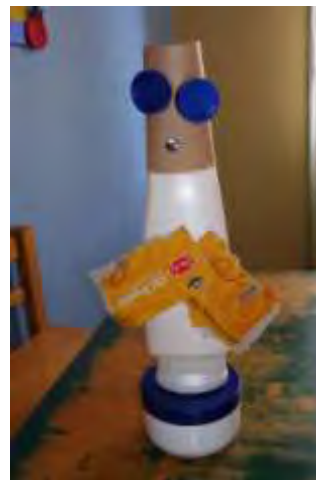
«Ανθρωπάκι που κοιτάει
επάνω»
Ραφαέλα

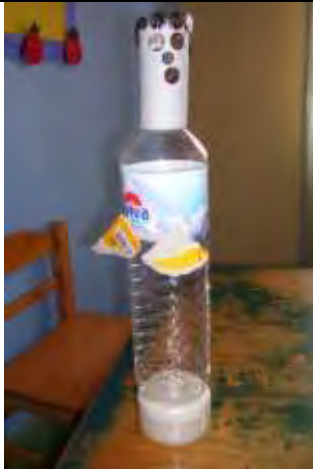
«Ανθρωπάκος»
Κατερίνα

«Άνθρωπος»
Καρολίνα

«Κοπέλα»
Κλεοπάτρα

«Κοπέλα»
Αλέξης

«Άνθρωπος»
Φώτης

«Άνθρωπος»
Θάνος

«Καράβι»
Λίνα

«Ένα κορίτσι»
Φωτεινή

«Παιδάκι»
Κατερίνα

4^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας

«Δέντρο»
Κέλλυ

«Πύργος»
Κέλλυ

«Τηλεόραση»
Μαλεβή

«Τηλεόραση»
Δημήτρης

«Μουσικό Όργανο»
Σίλια

«Κυκλάκια με κουμπάκια»
Σίλια

«Φωτογραφική μηχανή»
Νίκος

«Κάστρο»
Νίκος

«Πύργος με δεντράκια»
Ιωάννα- Θοδωρής

«Σπίτι»
Ιωάννα- Θοδωρής

«Γύρω- γύρω όλου»
Ιωάννα- Θοδωρής

«Ρόδες»
Θοδωρής

«Αεροπλάνο»
Νεφέλη

«Καράβι με κουκουνάρια»
Νεφέλη

«Καπάκια με κουμπιά»
Αποστόλης

«Καπάκια με κουμπιά»
Αποστόλης

«Κλόουν»
Αναστασία

«Μουγγός, που έχει αστείο καπέλο»
Αναστασία

«Άνθρωπος που έχει το καπέλο του
μακρουλό και δεν φαίνονται τόσο καλά
τα μάτια του»
Αναστασία

